

J. K. Jensens minder

I uddrag ved *Svend Mogensen*.

Jens Knudsen Jensen, der virkede som lærer i omtrent 47 år, var en særdeles kendt og agtet mand, ikke blot i sin egn, men langt længere ud. Han var lærer i Tirslund 1883—85, i Lille Anst 1886—90, i Læborg 1890—94 og i Eskelund 1894—1930. Han »havde sang i følge og glæde i sit spor«, er der blevet sagt om ham. Hans virkelyst og store arbejdssevne udfoldede sig ikke blot i skolestuen, men også inden for foredragsforeningen, læsekredsen, bogsamlingen, menighedsrådet, lærerforeningen og navnlig inden for sygekassesagen og på endnu flere områder. I blade og tidsskrifter skrev han kirkelige og historiske artikler. Af disse har »Fra Ribe Amt« i 1932 og 1939 bragt arbejder om H. F. Feilberg og pastor Heinsen.

Han nedskrev også sine minder, hvoraf en lille del er udnyttet af Aug. F. Schmidt i »Brørup sogns historie«. Manuskriptet fylder 154 maskinskrevne sider. Nedenstående uddrag, der udgjorde trediedelen, samler sig især om hans lærergerning, arbejdet i lærerorganisationer og indsatsen for sygekassesagen.

J. K. Jensen døde i Thyregod den 22. april 1953.

Barndoms- og ungdomstid.

Jeg er født i *Spandet* i Sønderjylland den 29. juli 1863. Min fader, Niels Svendsen Jensen, ejede en lille gård, vel ca. 30 tdr. land. Han var af nørrejysk herkomst, født i Oksvang, Skads sogn, den 3. april 1830, og hans forfædre har været gårdmænd i flere slægtled. Min moder, Bothilde Kristine Juel, født i Tiset, Gram sogn, den 14. september 1834, var datter af boelsmand

og rebslager Jørgen Juel. Hendes forældre døde, mens deres børn var små, og min moder fik så et nyt hjem hos sin faster og onkel, der ejede en lille gård i Spandet. Far og mor var forlovede i 8 år, og først 1862 holdt de bryllup og overtog gården i Spandet.

Mit hjem var præget af gammeldags gudsfrygt og nøjsomhed, og mine forældre var flittige og sparsommelige, gæstfri og tjenstvillige og vel ansete. Vi var 3 søskende, 2 sønner og 1 datter. Vi voksede op under trykket af at stå under en fremmed nation, der ved tvang og smålig chikane altid nåede at blive mere og mere hadet. Mine forældre var udpræget dansksindede, men hørte til de stille i landet. Den lærer, vi havde i skolen, Jakob Hansen Fink (fra Frørup ved Christiansfeld), var en god dansk mand, velbegavet og en udmærket lærer. Han sang fortrinligt og havde en meget smuk stemme, og af ham lærte vi en mængde danske salmer og sange, som vi også begyndte at synge i mit hjem i de lange vinteraftener. Jeg læste meget og fik bøger af min lærer, og derved stiftede jeg bl. a. bekendtskab med Ingemanns romaner. Ja, jeg slugte dem og drømte om dem om natten. Mange år senere blev degn Fink afskediget af den prøjsiske regering på grund af en episode ved den gamle kejser Wilhelms død 1889. Postbudet kom med meldingen, og Fink meddelte det i skolen, naturligvis på sømmelig måde. Da der i det samme kom en mand, som ville tale med Fink, lod han børnene holde frikvarter og løbe ud på legepladsen. En forbiridende gendarm bemærkede imidlertid, at børnene ude på legepladsen råbte »hurra«! Det blev udlagt som jubel over den modtagne meddelelse, og skønt læreren hverken havde set eller hørt noget, da hans stue ikke vendte ud mod legepladsen, fik han skylden. Myndighederne konstaterede »grober Unfug«, og Fink blev straks suspenderet og

sat på halv gage og fik kort efter sin afsked uden pension. Efter forgæves at have søgt lærerembede i Danmark (han var for gammel til at komme i betragtning) fik han ved gode menneskers hjælp en ret anset stilling som overgraver ved Frue kirke i København.

Lige fra min barndom stod min lyst til at læse, og efter at have arbejdet 2—3 år ved landbruget fik jeg lov til det af far, der ellers ikke syntes om det. I 17 års alderen udvandrede jeg til Danmark, da far bestemt satte sig imod, at jeg søgte uddannelse ved det tyske seminarium i Tønder. Fra det øjeblik var jeg en landflygtig, jeg måtte stjæle mig hjem på besøg; thi skønt jeg søgte om tilladelse enkelte gange til at komme hjem i 8 eller 14 dage, blev dette hver gang nægtet af de tyske autoriteter. Dette forhold var en stadig kilde til sorg og lidelser, ikke mindst for min mor, der var svagelig i en lang årrække. Jeg fandt så en tilflugt hos min farbroder i Darum og senere i min kærestes hjem; hun hed Anne Dorteia Frandsen og hørte også til i et gårdmandshjem i Darum. Så vidt vides, har hendes slægt boet i Darum i flere hundrede år på samme gård.

Så blev det da bestemt, at jeg skulle på højskole, og da jeg ønskede at blive lærer, blev en højskole valgt, der uddannede elever til seminariet. Jeg kom til *Hoven* ved Tarm, hvor lærer K. Kristensen var forstander.

Der var gode forhold i Hoven, forstander Kristensen og hans kone havde megen forståelse af unge mennesker og viste os megen omhu og kærlighed. Vi blev sat godt i arbejde, navnlig i de almindelige skolefag, og særlig i regning og stil. Jeg regnede som ingen sinde før. Vi klemte jo løs på Berthelsens regnebog, og jeg regnede sammen med Kristensens søn, der senere blev præst, Jens Møller Kristensen. Han var lidt yngre end jeg, men vi var jævnbyrdige, og vi fik de 6 første paragraffer og begyndte i 7., men det nåede vi ikke til, før

anden vinter jeg var der. Det var et meget fornøjeligt højskoleophold, men vi fik alligevel et ret anseligt mål, både af kundskaber og udvikling.

I året 1881 tog jeg så til *Gedved* og gik i 2. klasse. Seminariet var stærkt besøgt i den tid, der var ca. 200 elever, og det var det værd med de udmærkede lærere, næsten uden undtagelse. Forstander P. Bojsen var en glimrende fortæller i den kendte bojsenske stil, der kunne få tilhørere både til at le og græde. Han havde verdenshistorie og pædagogik, altid udmærket oplagt, så han kunne trække de trægste op, og det var aldrig kedeligt i hans timer. Sin pegepind måtte han have ved undervisningen; havde han glemt den, måtte den hentes. Hvorfor det også hedder sig, at alle hans børn forærede ham en pegepind et år til hans fødselsdag. Martin Kristensen udmærkede sig ved sin lærdom, sin grundighed og sin oversigt over alle skolens fag, dog ved jeg ikke, om han var nogen stor gymnast, ellers var han vistnok i stand til at kunne tage hvilket som helst fag. Han var seminarist fra Jelling med ug i alle fag, undtagen sang, men det hedder sig, at det fag skænkede kommissionen ham. Det blev fortalt om ham, at det år han gik op til eksamen, havde han slet ikke så travlt som andre, og da man spurgte ham om grunden, skal han have sagt: »Jeg er færdig«. Og det viste sig jo, at det ikke var tomt pral. Han havde religion, danmarkshistorie, dansk, sjælelære og tegning. Han havde læst sprog hos N. Lindberg, der i nogle år var kapellan i Tolstrup — østerlandske sprog og oldnordisk, og man sagde om ham, at mangel professor ville misunde ham hans lærdom. Til trods herfor var han en såre beskeden mand. Hans evner som kultegner var meget betydelige, og rundt om i landet fra fik han bestillinger på billeder. Han havde ingen vanskeligheder med disciplin over den store ungdomsskare, altid blev han,

som rimeligt var, behandlet med ærbødighed og ærefrygt, og de få, der fik en kritisk bemærkning fra ham, huskede den og andre med. Hans Kristensen var gammel underofficer fra 1864 og bevarede præget i sit militære udseende, sin statelige holdning, sit store overskæg, sine blankpudsede støvler og det blankfriserede, tynde hår. Han havde dansk og stil, var en udmærket oplæser og mestrede selv meget vanskelige opgaver. Han var kyndig i tysk, engelsk, fransk og vistnok også noget latin, var sprogrenser, navnlig med hensyn til germanisering. Bare et eksempel herpå. Han sagde en dag: »Brug aldrig »fordring« eller »fordre« — det har germansk oprindelse — brug i stedet det danske »krav« og »kræve«, det er anderledes kraftigt«. I fysik og regning havde vi landinspektør Kristiansen, der senere flyttede til Silkeborg, også han var en meget dygtig lærer og afholdt af os. Og endelig havde vi de nye lærere, Kristensen-Randers og Jeppesen, der helt ud var vore gode kammerater og hver for sig var fortrinlige lærere. En vinter fik vi Bojsen til at fortælle os nordiske sagaer. Han fortalte os Nials Saga og Thorvald Vidførle. Han mestrede helt ud sagastilen og lo og græd med sagaens skikkelser. Man taler om »Lærer af Guds nåde«, netop en sådan var Bojsen. Alt, hvad der havde med kedelighed at gøre, var ham en skræk. »Et kedeligt menneske bør ikke være lærer, han kan blive natvægter, hvis han da kan holde øjnene åbne«. Som folketaler var han noget for sig selv. Det var som en serie af billeder, han rullede op, isprængt fyndord. Et af hans udtryk var: »Vær dig selv, men giv også din næste lov til at være sig selv«. Jeg tror, han derved tit gav unge mennesker en påvirkning, så det blev bestemmende for deres senere liv.

Jeg tog eksamen 28. juli 1883, og dagen efter fyldte jeg 20 år. Jeg var noget medtaget af læsning. Mor

gjorde alt, for at jeg kunne komme lidt til hægterne, men vi var jo hele tiden utrygge for politiet, endda vi havde søgt regeringen i Slesvig om lov til frit at gå hjemme i 14 dage efter endt eksamen, men det var nægtet. Da jeg havde gået hjemme en lille tid, tog jeg til Darum til min farbror, hvor jeg kunne gå i fred, og imidlertid var jeg blevet gode venner med min nuværende hustru, og i hendes hjem fandt jeg atter et hjem hos min udmærkede svigermor, der var enke. Jeg søgte jo embede straks, men det var ikke let at komme an. Ret mange søgte jeg nu ikke. Jeg søgte *Tirslund*. Der havde man hidtil hjulpet sig med en ueksamineret og havde været vel tjent med ham, men nu var han afgået, fordi han var blevet for gammel, 77 år. Her søgte tolv seminarister, og embedet var til 500 kr., bolig og brænde for en ugift. Det var jo af den slags embeder, man ikke kunne tåle at være længe i, hvis man skulle klare sig selv, men jeg fik det og skulle begynde 1. november 1883, og det, jeg var mest lykkelig over, var, at jeg fik begyndt med det samme. Skolen var i 5 fag og delt i 3 rum, de tre anvendtes til skolestue, og de to deltes ca. på midten, så der blev en forstue og et værelse til læreren. Jeg lejede mig ind hos en gårdmand H. J. Christensen, min nabo, og skulle give 80 øre om dagen for kost, værelse og vask.

Lad mig meddele med det samme, jeg havde været til eksamen en gang før hos provst Assens, Jerne, hvor de blev prøvet, der søgte plads i provstiet som vinterlærere og lærerinder. Det begyndte med, at provsten, en kraftig, undersætsig skikkelse, kom ind, dampende på en pibe. Han talte de mødte og sagde: »33 til 9 pladser, de vil dumpe som fluer«. Så blev vi delt i to afdelinger, eftersom vi ville prøves for begge klasser eller kun for yngste. Prøven begyndte med, at tre unge kvinder var oppe i religion, men de kunne ikke Abra-

hams historie, og så sagde provsten: »Gå De hjem og mød ikke her, før De er bedre forberedt. Farvel«. De gik grædende bort. Mit eksamensbevis lød således: »Jens Knudsen Jensen, 15 år gammel, kan vel antages som lærer ved en af provstiets skoler, dog helst en skole for mindre børn, da han er så ung. Han synger godt. R. Assens«.

Så begyndte min virksomhed i Tirslund skole. I skolen var der 57 børn i alle aldre fra 7—14 år. Skolen var en fællesskole for Brørup og Føvling. At holde så stort et børnetal i arbejde samtidig, og det var meningen, da der ikke var tale om en deling af dem, så de kunne komme bestemte dage, evnede jeg som ung mand ikke, og jeg havde overhovedet ikke nogen anelse om, hvorledes dette bedst muligt kunne udføres. Disciplinen var dårlig, og børnene var derfor vant til at få en korporlig afstraffelse gang efter gang. Jeg måtte fortsætte, hvor nødigt jeg end ville. Da det havde stået på en kort tid, og den nye lærer endog havde fået det ord på sig, at han var en streng mand, tænkte jeg stærkt på, om det var muligt med en deling at få en lærerinde for vinteren. En af mine bekendte, en ung pige på min alder af god familie og uddannelse (et højskoleophold) tilbød at overtage pladsen som lærerinde for vinteren for hundrede kroner. Hun var stadig hjemme hos forældrene og kunne bo derhjemme, og således blev Else Fredslund lærerinde. Sognerådet i Føvling erklærede, at det ville betale halvdelen af lønnen imod, at beboerne betalte resten, og jeg sammenkaldte da beboerne og forelagde dem sagen. Efter en kort forhandling erklærede de sig villige til at betale halvdelen, men så var der skolestuen. Jeg erklærede mig villig til at afstå mit værelse og mit brændsel. Og nu fik vi en god ordning, og det gik nu uden gnidning. Else var en udmærket lærerinde. Vi arbejdede med liv

og lyst, og alle parter havde ydet deres bidrag til løsningen. Men inden vi nåede til den ordning, havde jeg mange mørke timer. Som forholdene var, kunne jeg ikke udrette noget, og det var jo ikke muligt at opretholde ordenen ved lempelige midler. Da jeg havde været der en fjorten dages tid, syntes jeg bestemt, at hvis det ikke var for skams skyld og en dårlig anbefaling for fremtiden, ville jeg opgive det hele og gå min vej. Men det ville jo også vise, jeg havde for dårlig en tro til mig selv som lærer, så den udvej blev hurtig afvist. Her gjaldt det om at holde ud. Og nu fik vi en god ordning. Lærerinden nogle og tyve børn og jeg resten. Fra det øjeblik var det godt at være i Tirslund. Nu behøvede man ingen straffemidler, alt gik i god forståelse, og tillidsforholdet var snart bragt i orden; thi tager man børnene ved hånden, tager man hjemmet ved hjertet.

En del af det gamle faldt i skolen. Fortælling og sang fik plads i undervisningen, og det varede ikke ret længe, så hørte man børnene også uden for skolen synge de nye sange, og disse afløste de gamle kærlighedsviser, som før havde lydt i hjemmet og på marken. Der var kommen en anden ånd i skolen, og børnene slugte fortællingerne, både de bibelske og de fædrelandske. Det var en herlig og lykkelig tid, og under sådanne forhold vokser både arbejdsevne og arbejdslyst, så man snart kan overkomme hvad som helst. Jeg begyndte med at holde aftenmøder, og der kom folk nok, for det var noget nyt, og den slags møder var ukendte. Der var somme tider så mange, som skolestuen kunne rumme. Det første møde begyndte med »Æ Bindstow«. En gammel kone kom med sin salmebog i hånden omviklet med lommetørklædet. Hun havde ment, det var et gudeligt møde, men blev sørge-

ligt skuffet og kom aldrig mere. Også de unge samledes.

I efteråret 1885 rejste jeg så fra Tirslund til Gjedved, da det var min mening at forberede mig til eksamen i sang og musik sommeren efter, for at læse videre, høre foredrag, læse lidt sprog, i det hele taget ved en efterdannelses bøde lidt på mit kortvarige seminarieophold. Henad foråret spurgte min gode ven, seminarielærer Jeppesen, om jeg ville have plads, og om jeg havde det. Jeg havde alt modtaget tilbud om en plads som vikar for en syg lærer i Ødis ved Kolding. Løn var, frit ophold og 15 kr. mdl. »Skriv du afbud til Ødis, det er ikke noget for dig, jeg har en bedre plads til dig, du kan komme til Fjenneslev, men der skal du være kirkesanger, men jeg skal nok som sanglærer give dig attest. Det er en slags friskole, der indstilles kun én, men vedkommende skal godkendes af skoledirektionen. Løn er 900 kr. første år og siden 1400 kr. Det var jo en udmærket stilling på den tid. Du behøver bare at indgive ansøgning, så skal jeg sørge for resten«. Og det gjorde jeg, og det gik efter ønske, indstillet ene mand, men så strandede planen på, at provsten kasserede mig og indstillingen, da jeg ikke havde eksamen i sang og musik. Et afslag, som lærer Jeppesen var mest harmelig over, da hans anbefaling blev annulleret. Så kom jeg til Ødis, men det var uhyggelige forhold, så her ønskede jeg ikke at opholde mig længe, skønt befolkningen holdt på mig, men jeg kunne skønne, at det var at komme ind i et ødelagt forhold mellem hjem og skole og så at være afhængig af læreren. Jeg var der kun i 4 uger. Så havde jeg i avisen set, at læreren i *Lille Andst* var indstillet som nr. 1 både i Brakker og Dalby, og bad så ham om at hjælpe mig til at blive konstitueret, og det gjorde han.

Det var en lille, forsømt lejlighed, en uhyggelig bolig

for en ugift. Tre små værelser, et kammer, køkken, fornødent brænde, 700 kr. i løn og et personligt tillæg på 100 kr. årligt. Alligevel holdt jeg bryllup nu med min ungdomsven, Anne Dorthea Frandsen, 18. december 1886. Vi stode på bedre forhold, skønt der var overflod af lærere, 25 til et sådant embede. Ikke længe efter jul blev min hustru syg og svævede mellem liv og død i flere måneder. Under disse vanskelige forhold kom vi rigtig til at skønne på gode mennesker, vi var omgivet af. Hun skulle have god vin, og det var dyrt. Da fik vi bud fra Askov fra fru Schrøder, at vi kunne få vin dér til indkøbspris. På Askov blev vi forsynet fra Johan Schrøder, København, L. Schrøders bror. Vi fik da derfra, og i mange år efter fik vi fra hans vinhandel.

Læborg.

Da embedet i *Læborg* blev ledigt ved lærer Kalfs bortrejse til Vor Frues Skole ved Roskilde, søgte jeg det, og blandt 36 ansøgere fik jeg det, endda jeg var nr. 2. Var L. Andst afsides og med en tarvelig lejlighed, så var *Læborg* i den henseende tilfredsstillende. Der var tre gode værelser, et lille kontor og pige-værelse, smuk beliggenhed. Vejene gik herfra til Vejen, Bække, Kjeldbjerg og Gammelby. Lige overfor på den anden side vejen lå den hyggelige gamle kirke og kirkegaard. Her var en herlig udsigt syd på ned over Estrup skove, Vejen, Andst, ja, lige til Vamdrup. Vi havde altid elsket de vide udsigter. Det varede ikke længe, før vi befandt os som hjemme. Også befolkningen syntes vi godt om.

Her kom vi til at stå overfor en vanskelighed, idet jordlodden, der var bortforpagtet, jeg tror for 140 kr., ikke mere kunne bortforpagtes til denne sum, ja, ikke engang til 100 kr. Så besluttede vi selv at overtage den.

Den var på 12 tdr. land, ret god sandmuld, ude af drift og uren. Vi fik købt et par køer, og det besørgede vor gode ven fra L. Andst Lars Hansen. Den ene kostede 160 kr. og den anden 140 kr. Og så begyndte vi. Vi var jo bønderbørn begge to og havde haft med landbrug at gøre. Straks mødte os uheld, idet den ene af vore køer døde. Jeg måtte låne til en ny og havde i forvejen lånt 700 kr. i Ribe for at få bedriften i gang, med far og min svoger Niels »Tækker« fra L. Darum som kautionister. Lige efter min kaldelse var jeg i Darum, og da siger min svoger: »Ja, Knudsen, det er jo godt, nu skal I have besætning, og dertil kræves penge, men dem kan mø o di faar skaf!« Dette sagde han med et lykkeligt smil; thi han mødte os altid med den største velvilje, så meget mere her, som jeg slet ikke havde tænkt at forlange det. Da vi havde fået begyndt på landbruget, var far i Læborg, og han så meget mistroetigt på foretagendet og sagde: »De trovver a eth do sku befat dej mø, mi dreng, for de duer do nok eth te!« Men året efter var han atter på besøg, og da havde han fået et andet indtryk, idet han sagde: »De ka illywl vær, do er eth saa tosset o et!« Det var med hujen og skrigen, vi kunne holde to køer. Vi måtte de første år købe hø, et år i Lundgård og et andet i Darum. Da jeg skulle have høet hjem fra Lundgård enge, gik jeg til Morten Nielsen, om han ville køre et læs hø for os? »Hvorfor eth tow«, sagde han på sin korte, velvillige måde, og så kørte han det hele hjem.

Vi var i Læborg 4½ år og havde jorden i den tid, og ved vor bortrejse til Brørup havde vi en ret god besætning på 3 køer og en kvie. Jeg passede selv mine køer både sommer og vinter, om sommeren var der tid nok, og om vinteren fodrede jeg to gange om dagen: før jeg gik i skole, og når jeg var færdig. Det var ikke trættende, tværtimod; thi ved afvekslen i arbejde forsvin-

der trætheden. Jeg skulle jo nu tillige være kirkesanger, og det var ikke noget svært arbejde i den lille kirke, da jeg havde sat mig ret godt ind i melodierne og havde let ved at lære en melodi, og ellers havde jeg jo den gamle hyggelige præst, der var meget musikalsk. Orgel havde vi ikke.

Et af de brændende spørgsmål dengang i Læborg var forsamlingshuset. Der var trang for et sådant samlingssted. Foredragsforeningerne havde jo begyndt, og der var stor hørelyst, så folk i sognene samledes i større og større skarer. Der blev sunget, ja, måske som ingensinde, de mange dejlige sange af Hostrup, Richardt, Kaalund, Ploug og Grundtvig. De største lokaler, man havde til møderne, var skolerne, og rundt om blev de taget i brug, men også disse rummede jo et meget lille antal af tilhørere, og foredragsholderne var jo som regel indkvarteret i skolen, ligesom det også på den tid var regel, at lærerne tog sig af at skaffe foredragsholdere. Disse forhold herskede også i Læborg, og så var det svært at finde et centralt sted for sognet; thi byerne ligger i en halvmåne rundt om Hundsbæk krat og plantage, der strækker sig som en stor tunge nord fra, og her findes ingen bebyggelser. Det vanskeligste var altså at finde stedet. Omsider dristede vi os dog til at begynde i Læborg, det var først i 1894. Huset blev færdigt ved novembertide, og det første møde, det blev anvendt til, var afskedssammenkomsten for os, hvor der var fuldt hus. Dagen efter skulle vi rejse.

Den betydeligste og mest kendte mand i Læborg var naturligvis uden sammenligning Niels Jokum Termansen; men han havde forladt Læborg adskillige år, før vi kom der, da han var blevet branddirektør og boede i Holsted. Han var jo en i høj grad ejendommelig mand, og det er ord nok, når man mindes hans rejse ved nattetid over heden til Sdr. Omme for at høre

og tale med Vilhelm Birkedal, hans stadige gang til Rødning og senere Askov, hans deltagelse i Skamlingsbanke-festen 1844, hvor Grundtvigs tale »slog ild og funker af min sjæl«, hans store kundskabstrang, så han kaldtes »Danmarks lærdeste bonde«, en adelsmand i bondekofte. Hvor dygtig han var som bonde, har jeg ikke hørt noget om, i hvert fald var han vist ikke en af de fremragende, hertil var hans tid for stærkt optaget af åndelig syssel. Af og til kom han til Læborg, til kirke og ved enkelte festlige lejligheder. Efter endt gudstjeneste gik han altid om til sit gravsted syd for kirken, stod der tit længe i tanker, hvilende på sin stok og gik så sin ensomme gang til Gammelby. Da Kirstine Nielsen, Jens Iversens steddatter, holdt bryllup, var han med. Efter vielsen gik han ind i skolen og spurgte, om jeg var gået. Så fulgtes vi ad til festen; thi den dag var han rigtig oplagt til at meddele sig. Blandt andet kan jeg huske, vi talte om Georg Brandes' foreslåede digtergage, der da var blevet nægtet, og Termansen var blandt dem, der var imod ham; thi »han regner ikke sit fædreland, men er så optaget af det fremmede, tyske og franske åndsliv, og det danske synes ham så ringe og uanseligt. Ja, med hensyn til åndsliv håner han det danske; thi nordisk åndsliv kender han ikke og tror, at det i det hele ikke eksisterer som magt, og man kan da forlange noget af den ærbødighed over sit folk og fædreland, som Rasmus Rask så smukt siger, at sit fædreland skylder man alt, hvad man kan udrette«, og naturligvis fremhævede han særlig kraftigt hans antikristelige stade, når han udtaler, at »det er på tide at sy Jehovas ligklæde«. Det var tydeligt, at alt dette havde været hans motivering for nægtelsen af digtergagen. Det var den sidste gang, jeg var sammen med Termansen, for året efter, 1891, døde han og blev jordfæstet på Læborg kirkegård

under ualmindelig stor deltagelse fra nær og fjern, og mindehøjtideligheden blev holdt i skolen.

Lærerforeningen.

Som det var sket 1870, at lærerne dannede forening provstivis, således var vi også hos os i Andst-Malt-Slaugs herreder bleven samlet til en kreds og havde valgt lærer Jørgensen, Vejen, som formand. Denne forening havde haft sin store betydning og var også et led i det genrejsningsarbejde, der efter 1864 på så mange måder gik over vort folk. Jørgensen havde været en dygtig formand. Nu var han bleven gammel og havde ondt ved at sætte sig ind i den yngre slægts læreres tankegang, og derfor kom det ikke så sjældent til brydninger ved vore møder mellem nyt og gammelt. Flere af os var optaget af Brückers, Falkenstjernes, Morten Pontoppidans og Henning Jensens indlæg i dagens spørgsmål, og ikke så sjældent tog vi flere af disse tanker frem ved vore møder, som når vi tog emner op som disse: »Skriftens betydning«, »Vorherres forhold til det onde«, »Jeg lader mig ikke hovmestere af skriften« og flere — så vi endog fik navnet »den gejstlige lærerforening« — og dette gav tit temmelig kraftige sammenstød mellem de gamle og de yngre.

Flere gange var der talt om, at Jørgensen blev for gammel og skulle trække sig tilbage, men herom var der ikke tale. En dag, vi havde møde i Vejen, mødte jeg i stalden flere lærere, der foreslog mig, om vi ikke skulle stemme ham ud. Hertil var jeg ikke villig. »Vi må jo huske«, sagde jeg, »han har rejst sagen, gjort et betydeligt arbejde i lærerforeningen og er en gammel hædersmand, så vi må se at få ham til at trække sig tilbage, at han kan gå uden voldelig fremfærd!« Jeg har aldrig fået rede på, hvordan det gik til, at han kort

efter nedlagde sit hverv som formand. Men jeg tror nu, at det var hans gamle ven Thjellesen, Eskelund, der fik ham til det. For kort tid efter, også ved et møde i Vejen, erklærede han, at han ville trække sig tilbage, men han ville gerne have lov til at foreslå sin eftermand, og han ville da sige, at han ønskede, forsamlingen skulle vælge lærer Jensen, Læborg, således blev jeg valgt, endog enstemmigt. Selv om valget kom bag på mig og noget uventet, modtog jeg det dog med glæde som et bevis på forsamlingens tillid, selv om jeg havde en vis ængstelse for, at jeg skulle skuffe den. Mest overrasket blev jeg ved Jørgensens forslag, fordi vi ved møderne tit var stødt sammen og havde skiftet hårde ord, selv om der ikke var personlighed med i spillet.

Hvor vi havde fået ideen fra, ved jeg ikke, men jeg tror, vi havde hørt om, at de i Smedrøj havde en læsekreds; imidlertid begyndte vi et års tid efter vor ankomst til Læborg på noget sådant. En kreds af åndsbeslægtede interesserede venner, der bestemte, at ved vintertid skulle vi mødes en gang om ugen i hinandens hjem til læsning og sang. Efter vor bortrejse gik de videre og stiftede en kreds mere, men efter års forløb forsvandt de begge, og der er intet kommen senere.

1893 fik jeg kursus i naturhistorie og botanik med dr. W. Sørensen og docent Rützou som lærere. Dr. Sørensen var en fortrinlig lærer, interesseret, livlig og grundig, det var i høj grad fornøjelige timer. Også docenten gjorde sit bedste, så vi havde flere ekskursionsture, én endog til Tisvilde hegn. Jeg tror, vi overnattede i Frederiksværk. I Tisvilde blev vi vidne til, at også Sjælland var blevet hærget af storme og sandflugt, og at man så i slutningen af det 18. århundrede tog fat på plantning, så der nu står storskov, mens man endnu i skovbunden ser sandet i bakke og dal. Dok-

toren var jo en af vore betydelige naturkyndige og havde rejst en del i Sydamerika, hvor han var kommen til at interessere sig varmt for indianerne, som han havde levet sammen med, ja, han havde endog boet i deres wigwam. Han var kommen til at elske disse mennesker og blev aldrig træt af at fortælle om dem. En aften var en lærer fra N. Nisum og jeg inviteret af doktoren til aften i hans hjem, hvor han underholdt os næsten hele tiden med beretning om livet iblandt dem. Han meddelte gerne af sin rige viden, men unyttige spørgsmål fik også det svar, de fortjente. Jeg husker, en af deltagerne kom med en sådan henvendelse. Doktoren svarede: »Jeg ved det sku' ikke, frøken, og bryder mig heller ikke om at vide det!« Det var måneds-kursus og toårigt, året efter meddelte jeg undervisningsministeriet, at jeg kun ønskede kursus i naturhistorie, da jeg gerne ville benytte den øvrige tid til at se København, og det fik jeg lov til.

Afdelingsbestyrelsen for Ribe amt.

Som mellemed mellem Danmarks lærerforenings bestyrelse og de enkelte kredse havde man ved skolelovens ikrafttræden fået afdelingsbestyrelserne dannet med en bestyrelse på 3 mand for hvert amt eller skolerådskreds, en slags repræsentantskab for hovedbestyrelsen, dog ikke med nogen særlig myndighed. Dens opgave var mange hænde: At kunne bistå bestyrelserne i amtet, afholde større skolemøder, virke til en forbedring af lærerenkernes kår, afholdelse af kursus i gymnastik, da den nye gymnastik var indført, og navnlig de ældre lærere stod fremmede overfor den, at opnå større tilskud til aftenskolen og måske danne forening og i det hele være vågen overfor alt, hvad der kunne tjene til oplysningens fremme. Til denne besty-

relse blev valgt kordegn Marke, Varde, lærer og kirkesanger J. K. Jensen, Brørup, og lærer og kirkesanger P. J. Nielsen, Darum. Det konstituerende møde blev holdt i Varde, og lærer Nielsen blev valgt som formand. Ved skolelovens komme i 1899 var bestyrelsen meget virksom og opmærksom på alt i amtet, der kunne hindre dens gennemførelse, og ved en forbedring af tilskuddet til aftenskolen og en mere retfærdig fordeling deraf. Efter lovens vedtagelse holdtes tre møder i amtet for at give oplysning om lovens indhold og anvendelse. Møderne blev holdt i Esbjerg, Varde og Vejen. Formanden, lærer Nielsen, indledede møderne, der altid blev påfulgt af en livlig forhandling; også ved fremlæggelse af undervisningsplan var bestyrelsen virksom. Et andet vigtigt spørgsmål var ansættelse af lærernes bolig, brændsel og have. Til Ribe amts skoleråd blev indgivet forslag om at ansætte disse tre ting for første- og enelærere til 150 kr., 100 kr. og 50 kr., for andenlærere og lærerinder til 75 kr., 50 kr. og 15 kr., og dette vedtoges af skolerådet med den ændring, at de sidstnævntes bolig ansattes til 60 kr., og ministeriet approberede det hele med den ændring, at bolig blev sat til 80 kr.

Vi havde i en årrække den faste regel at afholde et skolemøde i Esbjerg. Fastelavnsmandag 1900 talte professor Sørensen med emne: Folkeskolens danskundervisning, lærer Nielsen: Vestjydske skoleforhold, og lærer Hansen, Aal, om aftenskolen. Året efter forstatter N. A. Larsen, Jelling, emne: Disciplin og opdragelse, lærer Jæger, Hunderup, om naturfagene. Senere forstatter Vinther, Silkeborg: Den kristelige og den humane dannelse i folkeundervisning og folkeopdragelse, og forstatter H. Hostrup, Ry: Oplæsning i folkeskolen. Seminarielærer Mortensen, Silkeborg: Iagttagelse og virksomhed i skolearbejdet, og provst

J. Nissen: Hvad der kan gøres for oplivelsen af den historiske sans. Skolekonsulent N. A. Larsen: Skolens elementære fag. Provst Nissen: Tilsynets opgave. Provst Nissen: Ungdommens åndsdannelse. Seminarieforstander Martin Kristensen, Gedved: Videnskab og drømmerier, senere provst J. Nissen og forstander og sognepræst Simon Hansen, Ribe. Seminarieforstander Skat Rørdam: Lydighed, og lærer J. K. Jensen: Hvad der kan gøres for at vække interessen hos den opvoksende slægt for den sønderjydske sag. — En sag, der voldte os megen ulejlighed og arbejde var en forhøjelse af lærerenkernes pension. Bestyrelsen indhentede oplysning fra samtlige landets skoleråd om dette spørgsmål og fik svar fra dem alle på to nær. På grundlag heraf indgav vi ansøgning til skolerådet om en forhøjelse fra 250 til 300 kr., minimum for at være nogenlunde på højde med landets øvrige skolerådskredse. Jeg begyndte 1908 på indsamlingen og var færdig 1910. Dette gav anledning til, at skolerådet gik ind for vort ønske eller forslag, ligeledes en forhøjelse af støtte til de ukonfirmerede børn. Ved ombudsmødet i København 8. og 9. august 1911 var jeg valgt til at repræsentere Ribe amt. Da vi, vistnok året efter, ophævede afdelingsbestyrelserne, kan jeg huske, at mine kolleger bragte mig den varmeste tak for vel udført arbejde.

Brørup.

Da embedet i *Eskelund* ved lærer Thjellesens afgang 1894 blev ledigt, tænkte vi på at søge. Vi havde befundet os så udmærket i Læborg og havde ikke søgt andre steder i de 4½ år. Embedet var anset for et af de bedste i Ribe amt, ja, i Jylland, så man måtte regne med en mængde ansøgere, ikke alene af omegnens lærere, men også ude fra det øvrige land, og dette viste

sig også, for der var adskillige ansøgere fra Øerne. Da sognerådet havde modtaget ansøgningerne fra bispekontoret, holdt det møde og udtog 7 af de 50 ansøgere, der havde meldt sig, hvis forhold blev nærmere undersøgt, og der blev derefter blandt disse foretaget indstilling. Denne kom til at lyde på, at jeg enstemmig blev indstillet som nr. 1.

Under vakancen var embedet besørget af lærer Kaj Lind og hans hustru, hver for sin klasse. Vi havde to klasser om sommeren og om vinteren tre, idet den lille stue i forsamlingshuset blev benyttet til skolestue. Lærer Lind var antaget til vinterlærer i Eskelund, og ved stationen havde vi en pøgeskole.

I Læborg havde vi været bønder, idet vi måtte overtage jordlodden, og i Eskelund var den opsagt til foråret 1895. Så måtte vi fortsætte og ville tage vor besætning med. Vi havde tre køer, dem fik jeg i foder for vinteren. Derved fik vi uorden i besætningen, idet én havde kastet, den bedste af dem, også med de andre var jeg uheldig og var nødt til at handle, og det gik ringere og ringere, indtil jeg fik en rød kvie af sognefogeden Hans Madsen Mortensen. Den var ikke stor, og Hans Madsen sagde: »Folk vil sige, den er for dyr i 150 kr.«. Jeg mente, når vi kunne komme ud af det, så kunne folk jo snakke, som de ville. Den havde vi god held med, og vi fik en besætning, der stammede fra den, så da jeg i 1901 afstod jordlodden, havde jeg 4 gode køer af den. På dyrskuet i Brørup fik den 2. præmie. Som i Læborg var jorden forsømt, den var uren. Men det var god jord, 10 td. land og over 9 skp. hartkorn. Jeg brugte en drift, der ikke gav os så meget at bestille. Halvdelen lå i græs, derved havde vi fornøden græs til de 5—6 køer, som vi havde, og kunne avle en del hø. Drivkraft holdt vi ikke, da dette så krævede en karl, og dette kunne ejendommen, selv om

den var god, næppe bære på den tid, og så skulle vi daglig have en fremmed i familien, og dette ville vi nok være fri for, derfor hjalp vi os med en mindre intensiv drift. Jeg lejede en mand til jordens behandling og havde en daglejer til det øvrige arbejde. Om sommeren, da der var meget arbejde, havde jeg en del tid, thi skoletiden var fra 8—12, så jeg havde eftermiddagen fri. Men om sommeren skulle jeg også læse en del, og jeg havde næsten altid foresat mig, hvilket pensum jeg den sommer skulle have under arbejde, og det blev i regelen overholdt. Naturligvis var vi godt optaget begge to, selv om vi havde en pige til hjælp. Malkningen besørgede i regelen min kone, men alt det arbejde gav også i regelen den tilfredsstillelse, trods uheld og forsømmelser, at vi havde gode kår, så vi var vel forsynet med mælk, flæsk, æg, grøntsager og frugt. Dog må jeg indrømme, og det gør jeg gerne, at havde jeg ikke haft så udmærket hjælp i min virksomhed som min kloge, energiske og praktisk dygtige hustru, var det ikke gået. Derfor er jeg villig til i sandhedens interesse at tilstå, at er der noget, der kan fremdrages af vort lange levnedsløb som værdifuldt og værd at efterligne, så har hun sin store andel heri, og det er ikke let at sige, hvis der er størst. Blandt sognerådets medlemmer tror jeg nok, det var meningen, at læreren ikke skulle være landmand, og der ville jo komme et tidspunkt, hvor skoleforholdene skulle ordnes, både for Brørup og Eskelund, men det var nu udsat nogle år igen, da vi kom; thi da blev der ofret ca. 3000 kr. på den gamle skole, så den igen kunne gøre tjeneste. De to skolestuer var dårlige, der var fløjddør imellem dem, så skolen kunne benyttes til foredrag og møder, og det blev den i rigt mål i adskillige år, før forsamlingshuset kom. Til gymnastiklokale benyttedes i nogle år loftet over S. P. Andersens stald for ungdommens gymnastik. Bo-

ligen var upåklagelig, endog god og rummelig, 3 store tre fags stuer mod syd, et lille kontor mod nord, og pigeværelse mod øst, det var en udmærket lejlighed for den tid, fra havestuen gik vi ud i en stor og smuk have med adskillige frugttræer og buske. Udenfor døren stod en sjælden stor og smuk rødtjørn. Jeg har lige truffet at være landmand i en sløj tid, begyndte 1890 og endte 1900. Der var små priser, indtægten af jordlodden var sat til 330 kr., og det kunne nok nås, og selv med den mindre intensive drift fordobles.

Vejen til kirken var godt 2 km, og det gav mange slemme ture, sommer og vinter i al slags vejr, og ikke alene de almindelige søndage, men somme uger måtte jeg til kirken flere gange, efterhånden som stationsbyen voksede. I begyndelsen regnede jeg 20 minutter til kirken, i nødsfald et kvarter, men efterhånden tog det længere tid, og til sidst skulle jeg regne med en halv time. Begravelserne var de værste at overkomme ved vintertid. Skoledistriktet var udstrakt. Det var ikke så sjældent, når jeg skulle til Ø. Gerndrup eller Eskelund mark for at synge ud og derfra til kirken og tilbage til mit hjem, at jeg havde gået 9—10 km, for jeg tog det stadig til fods. Cykler kendte man jo ikke til dengang, og jeg udsatte mig ikke så meget for forkølelse. Det var et embede, der krævede en rask mand.

Vistnok i sommeren 1897 foretog N. C. Nielsen, Eskelund, og jeg en længere fodtur. Jeg har allerede nævnt, at lærer K. Lind var i Eskelund, da vi kom. Han var i 1895 kommen til Tiphede i Timring sogn, og nu ville vi besøge ham. Det var en meget interessant tur midt igennem heden over Lindknud og Hegnsvig - Påbøl - Borris - Faster - Hovborg og Videbæk. Her boede en gårdmand, der i sin tid havde tjent N. C. Nielsen som karl. Ham gæstede vi med det samme, og han kørte os da de sidste halvanden mil til Tiphede.

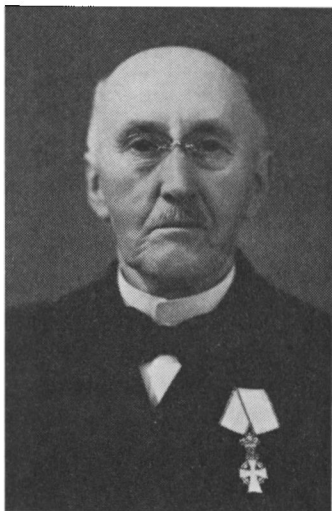
Turen tog to dage derned, vi overnattede i Hoven, hvor jeg havde været på skole, og bedede i Hejnsvig skole hos lærer Jensen, hvor vi spiste vor mellemmad, og lærer Jensen gav kaffe. Fra Hoven til Borris var turen igennem én eneste stor hedestrækning, men det var fornøjeligt at lægge mærke til, at her havde københavnske rigmænd, grosserere og andre, sat kapital ind, 1000 tdr. land ejede denne og 1000 en anden. Så kom vi da til Tiphede og blev modtaget med stor gæstfrihed. Skolen lå på en øde strækning. De havde selv avlingen, og arealet var stort, i alt 70 tdr. land, men kun 10 var opdyrket, og her holdt de med møje 2 køer. Resten af jordlodden lå i hede eller krat. Om sommeren gik lærer Lind til en biskole, jeg tror omtrent $\frac{3}{4}$ mil derfra, og underviste hveranden dag. Vejen gik gennem heden og var kun to hjulspor. De havde langt til nabo, og det var nok endda godt at bo ikke alt for nær. Det var store ejendomme derude, så vidt jeg husker, havde de oprindeligt været på 800 tdr. land, men de var blevet halveret og atter halveret, dog var der endnu dengang en gård med den oprindelige størrelse.

Fra Tiphede gik turen over Herning med tog til Skjern, hvor vi besøgte branddirektør Klausager, som vi havde lidt kendskab til begge to fra hans politiske virksomhed, da han var landstingsmand, valgt af det forhandlende Venstre. Så gik vi til Tarm skole og var dér om natten og derfra til Lyne, hvor vi besøgte Jens Bundgaard fra Læborg, der var blevet gårdmand dér, og derfra til Varde for at tage med toget hjem. Det var en dejlig tur, rig på oplevelser, og stadig havde vi set nye egne i vort lille land.

Det var meningen, at der snart skulle rådes bod på skoleforholdene i Brørup, da vi i 1894 flyttede til Eske-lund. Det var en skolebygning, der havde overlevet sig

selv. Skolestuerne var dårlige, en lille forstue med toppepesten og plads til fodtøj førte ind til skolestuerne, hvoraf der var to med fløjdør imellem, da skolen, som nævnt, en tid, før forsamlingshuset kom 1885, blev anvendt som forsamlingsal ved møder og lignende.

Nogle år i forvejen havde autoriteterne gjort opmærksom på, at skolestuerne ikke havde det fastsatte kubikindhold. Dette spørgsmål løste sognerådet på en meget sindrig måde, idet man i Eskelund hævede loftet og i Surhave sænkede gulvet, og dette førte til, at skolestuerne i Surhave var kolde og i Eskelund utætte, fordi vi havde vinduer til begge sider. Hovedskolen i Brørup sogn, Eskelund, havde i sin tid ligget i Tuesbøl, hvor

J. K. Jensen.

sognedegnen for Brørup-Lindknud havde boet. Omkring 1790 flyttede degnen til Hulvad, idet sønnen, hans eftermand, var blevet gift med datteren på Hulvad. Så stod boligen i Tuesbøl og blev forsømt, og omsider blev den kasseret af myndighederne, og så foregik flytningen på den måde, at der skete en byttehandel, og derved opnåede endog skolen en mere central beliggenhed.

Men tiden trak ud, for det store spørgsmål var, hvor skolen skulle bygges, da stationen var i vækst, ganske vist langsomt. At den skulle flyttes til landevejen, var en given sag. Imidlertid ønskede stationen yderligere

at få den trukket noget mod syd, og dette ønskede den øvrige del af skoledistriktet ikke af let forståelige grunde, idet Eskelund kær og Ø. Gerndrup fik længere vej, og denne var i forvejen på grænsen af det rimelige, idet flere af børnene allerede havde mellem 3 og 4 km, så herom kom striden til at stå. I den anledning blev afholdt skolemøder i Eskelund og i stationsbyen, og dette havde til følge, at i Eskelund stemte samtlige tilstedeværende for, at skolen skulle flyttes til landevejen mod vest, og i stationsbyen gik man ind på det samme med protest af ca. 10. Så købte vi da til skolen 6 skp. land i alt af S. P. Andersen, Stenbrogård, for 1200 kr. Deraf skulle halvdelen benyttes til skole og legeplads, og den anden halvdel til have, idet jeg havde forlangt en have af den størrelse for at flytte og så afgive jordlodden, imod en årlig erstatning af 100 kr., der skulle lægges til begyndelseslønnen, da denne kun var sat til 850 kr. I det hele taget gik skoleloven af 1899 ud over de store embeder, der klippedes for at hæve de mindre. Så blev skolen bygget 1901 med 4 klasseværelser, ved stationen havde vi to, så nu skulle man synes, vi havde plads en tid.

Men denne afgørelse bragte ikke ro, stadigvæk var der misfornøjelse i stationsbyen over den lange vej til skolen — en god kilometer, men beboerne ønskede også mere undervisning; ikke om vinteren, thi da var den tilfredsstillende, og dette erklærede de også, men om sommeren, så sagen viste sig at være uforenelig med både by og land, og dette førte til, at der altid var uro om denne sag, indtil skolen i byen blev selvstændig 1915.

Skolens virksomhed.

Det blev en travl virksomhed i Eskelund, stærkt optaget af skolen, der nok skulle holde én i ånde, da der

altid var en meget vågen kritik fra stationen, der stadig drømte om selvstændighed. — Da denne forelå, var der en lille festlig sammenkomst, hvor jeg naturligvis også var med. Ved denne lejlighed blev mejeribestyrer Justesen fejret som den, der havde været særlig forstående og fremskyndende. Ved denne lejlighed tog jeg ordet og ønskede lærerne arbejdsro, for det havde jeg savnet mest i min stilling. Flere fag indførte jeg, f. eks. verdenshistorie, kirkehistorie og tegning, så vidt jeg har erfaret, var vi de første i en vid omkreds, der indførte det sidste fag. Timen begyndte næsten altid med en sang, fædrelandssang eller en anden af vore kendte småsange, hvoraf vi havde en hel lille samling på ca. 50, som jeg havde fået fat i gennem blade og på anden måde. Kom der en ny sang, kom der i reglen med det samme melodi til den Mange af dem er senere optaget i vore mange sanghefter. De gav undervisningen et særligt liv og skærpede opmærksomheden. Jeg nævner i flæng nogle: Nu velkommen enhver under ungdommens tag — Vender sig lykken fra dig — Om alle mine lemmer — Søn af vennen fra de unge dage — Det gamle træ, o lad det stå — Nu mulmer det derude — Kommer du ikke, du dejlige vår — Jeg hviler med mine minder — Jesus min drot — Se nu stiger solen — Der er noget i luften — og mange andre.

Foredragsforeningen.

På den tid vi kom, havde de en foredragskreds og havde haft den i nogle år. Men flere vanskeligheder gjorde sig dengang gældende, bl. a. at huse foredragsholderne, der i reglen blev om natten, og at få dem hentet ved stationen, det var ikke let at få det nogenlunde retfærdigt fordelt. Derfor fremkom bestyrelsen med det forslag, at man skulle tegne sig på en liste, om man ville hente talerne, eller huse dem, eller betale. Jeg

tror, det var disse tre rubrikker. Men det ømmede forsamlingen sig ved at gå ind på. Heller ikke gjorde det indtryk på den, at bestyrelsen gjorde det til et mandat-spørgsmål, for hertil bemærkede Søren Peter Andersen: »De ka fanneme osse vær de sam, for så tar vi nower anner!« Og blandt disse var jeg, og jeg blev straks formand og kasserer, kort sagt, den, der skulle gøre arbejdet, selv om der var god vilje til at hjælpe. Denne bestilling havde jeg så i alle de år, vi var i Eskelund, i de sidste år i forbindelse med ungdomsforeningen. Søren Peter Andersen sagde til mig bagefter: »Der er ingen uvilje hverken mod at huse eller hente foredragsholderne, men vi vil bare ikke forpligte os«, og således forholdt det sig også. Spørgsmålet løste vi på den måde, at vi havde foredragsholderne at sørge for, med mindre en anden ønskede dem, men dette blev siden en såre sjælden undtagelse, og det var en ordning, vi havde megen glæde og udbytte af. Det gav anledning til, at efter endt foredrag samledes ikke så sjældent en større eller mindre flok i skolen, alt efter som de kendte taleren, og vi havde tit et meget rart og værdifuldt samvær; thi dengang var det jo en sjældenhed med kaffebord i forsamlingshuset. Af foredragsholdere havde vi de dygtigste og mest landskendte: Kristensen Randers, Alfred Poulsen, Bojsen, Kerteminde, Begtrup, Jak. Knudsen, Vinther, Silkeborg, Skat Rørdam, Jelling, L. Schrøder en enkelt gang og også Jac. Appel. Ellers måtte præsterne jævnligt holde for, blandt disse var der mange udmærkede ordførere som Hansen, Laurbjerg, Hansen, Nykøbing, Ingerslev, Jerne, provst Holck, Fanø, og endelig omegnens præster, blandt hvilke Richter, Vejen, stadig var på tapetet, som den glimrende oplæser, han var. Vi havde udmærket tilslutning til vore møder, da vort forsamlingshus i ikke så få år var det eneste i enen. En foredrags-

holder, vi satte megen pris på, var Jakob Knudsen. Vi havde ham i flere år til efterårsmøde, da han som bekendt var en glimrende oplæser. Første gang, vi skulle have ham, var vore hustruer ikke dristige ved at modtage ham. Vi havde nemlig hørt, at han havde været i Føvling, hvor han efter sigende havde været meget fordringsfuld, og hvad mere var, meget vanskelig, men det var da også i den tid, han var særlig stærkt plaget af sin sygdom, leddegigten, så vi havde en vis respekt for at modtage ham. Men vi syntes, han var nem at have og slet ikke var slugen efter lækre sager, som rygget meldte. Han var endog taknemmelig imod min kone. Når han kom op på sit soveværelse, var det første, han undersøgte, hvor tyk dynen var, og var det koldt, bredte han sin pels over sengen. Med mad syntes vi ikke, han var vanskelig at tilfredsstille. Et år kom han ved middagstid fra Bække, og vi havde lige spist til middag. Han spurgte da, hvad vi havde fået, og jeg sagde kærnemælkssuppe: »Å, må jeg ikke sagtens få en skål suppe«, og dermed var han tilfredsstillet. En anden gang, da han havde fået sin eftermiddagskaffe, siger han, at han ville gå til Estrup skov for at se de gamle, kendte steder, der havde minder fra tiden i Askov, og så derfra lige til forsamlingshuset. »Tror De da, jeg dér kan få et stykke mad, før vi begynder mødet?« Jeg sagde, at han bare kunne henvende sig til min kone, der nok ved den tid ville være at finde i køkkenet. Men før han gik, skulle min kone syne hans skosåler, om de var tætte, og han lovede det ene ben efter det andet, så hun kunne se. Han var så bange for fugtighed, der gav anledning til gigt. Ved den fastsatte tid kom han tilbage og fik et stykke mad, som han, siddende på bordet, spiste, men han var synligt skuffet. Minderne fra Askov var der ingen af mere, alt var forandret. Han befandt sig overordentligt

vel i vor kreds, her var hørelyst og forståelse, og det ytrede han da også. Derfor var han også fuldstændig sig selv og gav det overordentlige. Således mindes jeg, hvorledes han ved et efterårsmøde talte om Luther - Brorson - Grundtvig, hvor han gang efter gang var stærkt bevæget, og forsamlingen med ham, og navnlig hans gribende tale om Brorsons længselssang: »Her vil ties, her vil bies!« Det var, som han tolkede sig selv, som han gav en selvbiografi. Han var selv et menneske med dybe længsler, der følte, trange tider langsomt skrider, og som kun ventede på at skue duen med oliebladet som sejerstegn over de onde tider og tanker, at nu var »stunden næsten oprunden, som gør mig glad«. Men som han mestrede det dybeste, i lige så høj grad tolkede han det komiske. Ja, han var en Holbergfortolker af rang, ingen har vel overgået ham, end ikke vore store skuespillere. Det var en oplevelse, som man aldrig glemte. Således læste han en aften — salen var overfyldt — »Pernilles korte frøkenstand«. At folk var med, bevidnede de godt nok selv hver på sin måde. En ved et slag på benet, mens han lo af hjertens grund, en anden sad stærkt sammenbøjet, for latteren truede med at kvæle ham, og det var, som han bad om, at nu måtte han ikke spænde ham hårdere, for han kunne ikke mere, mens sveden drev ned ad kinderne. Engang lagde jeg mærke til, at han selv måtte anspænde sig til det yderste for ikke at briste. Vi var bagefter samlet i skolen og nød en kop kaffe, hvorved han somme tider havde lyst eller ligefrem trang til at fortælle om sine oplevelser.

Valg til det kirkelige udvalg.

I anledning af valg til det kirkelige udvalg var der berammet møde for provstiet i Vejen. Umiddelbart før mødet havde Indre Mission indbudt til et prøve-

valg, men fra grundtvigsk side var der endnu intet sket. Kort før valget afholdt vi lærermøde i Vejen, og da mange af os hørte til den grundtvigske retning eller var præget af den, og mange af os var valgt til sognenes menighedsråd, syntes vi ikke, det kunne være en anmasselse, om vi gjorde skridt til afholdelse af et prøvevalg. Denne beslutning blev vi hurtigt enige om og overlod sagens videre fremme til lærer Søgaard og mig. Vi bestemte så at sende indbydelse til hvert sogn ved en lærer og indbyde menighedsrådene og de med sagen interesserede grundtvigske folk i sognene til et sådant møde i Vejen lige før det egentlige møde. Lærer Sørensen, Maltbæk, glemte imidlertid eller undlod i hvert fald at sende indbydelse til forstander L. Schrøder. Dette var selvfølgelig en fejl, men alligevel havde han hørt om mødet og kom til det, dog ikke til prøvevalget. Til dette var der god tilslutning. Jeg blev valgt til forhandlingsleder. Der blev naturligvis foreslået adskillige, men det endte med, at vi opstillede Anders Jessen som nr. 1, Kirstine Simonsen nr. 2 og forstander Schrøder nr. 3. Denne indstilling kan måske synes mærkelig, men den viser, at man ønskede en lægmand valgt. Til at være ordfører ved det egentlige møde blev jeg valgt og skulle motivere indstillingen. Provsten bød velkommen, og de forskellige ønsker kom så frem gennem listerne. Ganske kort motiverede jeg så vor liste med, at det var lægfolket, der var spurgt, og vi ønskede at repræsenteres af vore egne, da vi havde dertil egnede folk. Når Schrøder havde fået pladsen som nr. 3, var det, fordi vi ikke syntes, han hørte til lægfolket, han var jo dog teolog. Vi mente, han vel kom ind ad anden vej, da der var flere, der havde ønsker, både præsterne og regeringen, men her var appelleret til lægfolket. Straks efter afbrød Schrøder mig og udbrød: »Det er en forhånelse, det er en for-

hånelse!« rejste sig og gik ud, og provsten nedlagde sit mandat som ordstyrer og fulgte ham, også Hjortkær gik, Det så ud til, at mødet skulle ende i vild forvirring. Imidlertid kom Schrøder, provsten og Hjortkær lidt efter tilbage, og Hjortkær overtog ordstyrerhvervet. Schrøder var blevet meget irriteret over, at jeg havde kaldt ham teolog, og over at han var bleven spurgt om sin stilling til de kirkelige forhold. Hertil bemærkede han bl. a.: »Mit arbejde både mundtligt og skriftligt er et vidne om min stilling, og jeg har stået i dette arbejde, måske før de herrer er født!« Jeg bad om ordet og udtalte mig omtrent således: »Det har været noget af en overraskelse, at denne kandidatliste har vakt en sådan opposition; thi det er jo dog lægfolk, der er spurgt om, hvilke vi ønsker, og jeg synes, det er så ligetil, at vi så svarer med at vælge vore egne og ikke lader os repræsentere af de studerede, så meget mere, som det jo ofte er gået således under den slags forhold, at det jævne folk er blevet glemt. Forstander Schrøder siger jo: »Det er en forhånelse!« Men det er langt fra, at vi vil forhåne ham, tværtimod, jeg siger ikke for meget ved at udtale med tak og glæde, at vi, der er samlet her, står i stor taknemlighedsgæld til Schrøder og til Askov, idet vi mere eller mindre er mærket af den ånd, der udgår derfra, og vi vil ikke for nogen pris miste denne åndelige rigdom. Derfor havde vi ikke ventet denne sårende udtalelse: »Måske før de herrer er født«, og mindst af alle af forstander Schrøder, for vel er vi unge i forhold til ham, men vi har dog nået skelsår og alder, så vi ved, hvad vi gør!«

Efter forslag om at vende listen om, så forstander Schrøder kom på som nr. 1, blev dette vedtaget. Men jeg følte mig skuffet, da jeg i forsvaret stod ene, og til de mange, der efter mødet takkede mig for mine udtalelser og dygtige forsvar, måtte jeg sige: »Jeg havde

helst set eder side om side med mig!« Efter endt møde går forstander Schrøder lige over gulvet hen til mig og bad mig om at tage imod medlemsbidraget til Danmarks lærerforening, hertil sagde jeg »nej«, da jeg i øjeblikket ikke var formand, men på hans indtrængende anmodning, at det havde jeg jo så tit gjort før, tog jeg imod det, og så tilføjede han: »Og kan vi så betragte dette optrin som glemt, her er min hånd!« Jeg gav ham min hånd, men mit hjerte fulgte ikke med.

Kursus 1903—1904.

Jeg har alt anført, at jeg i min Læborg-tid havde feriekursus i København i naturhistorie og botanik. I sommeren 1903 og 1904 havde jeg kursus i historie med dr. Munch som lærer. Søgaard, Holsted, havde det samtidigt, og det var da til gensidig glæde, at vi også mødtes her. Vi havde allerede haft samarbejde på flere måder i lærerforeningen, hvor han var næstformand, senere var jeg referent og skribent til hans blad: »Sydjydske Folkeblad« endvidere i sygekassen, i politisk arbejde og endelig i centralforeningens bestyrelse, hvor det politiske og sociale kom til at mødes og tørne sammen somme tider som i nedskæringsperioden 1926—27. I historie fik vi altså dr. Munch som lærer, og han var i visse måder en både dygtig og fornøjelig lærer. Dog opdagede vi snart, da flere af os var ret vel hjemme i historien, at han ikke havde sin særlige styrke i den gamle historie, men i den nyere og i særlig grad sidste århundredes historie. Ordet var frit, enhver kunne udtale sig, også i timerne, så en ordveksel eller debat straks kunne finde sted. Dette hørte ikke til sjældenhederne, og hertil gav han ofte selv anledning, da han i regelen begyndte timen med at appellere til os, om der var noget i forrige time, der kunne give anledning hertil, dermed var handsken kastet, og den blev

ofte optaget. Det var i denne herlige tid, der gik forud for den store krig, hvor vistnok alle i samfundet havde gode kår, og der var grøde i åndelige forhold. Han holdt meget af diskussion, og vi var heller ikke vanskelige at udfordre, og vel var han os overlegen med sin viden og større indsigt, men ikke mere, end vi til tider godt kunne klare os og hævde vort synspunkt. Han havde en uendelig tro på freden og fredelige forhold i verden, ja, i en grad, der gik til ren naivitet. Han troede ikke mere på en krig, kulturen skulle være det stærke bolværk herimod. At han mente det dengang så sikkert, undrede os meget. Det var blevet en doktrin for ham, og mærkeligere endda efter at han under krigen havde været forsvarsminister, at han også efter dette enestående store krigeriske opgør kunne bevare sit lyse syn og hævde neutralitetstanken på denne vage måde, at man kun skulle have et grænseværn, en politivagt. Vi fik slået fast med jernspiger udtrykket: »Hvad kan det nytte? vi er jo småfolk. Men en krig kommer slet ikke, det er umuligt«. Det forekommer mig i grunden ikke mærkeligt, at en så kortsynet og uforstående politiker skulle lide skibbrud.

Under dette kursus blev vi en aften indbudt af studenter-samfundet gennem formanden, Vilhelm Rasmussen, til møde, og her blev holdt et foredrag, så vidt jeg husker af professor Heiberg om videnskabens resultater. Det var nu ikke et foredrag, der var særlig egnet til at få en flok landsbylærere i tale. Da foredraget var holdt, spurgte formanden, hvad vi havde at sige hertil. Ingen svarede naturligvis, og så blev vi med det samme afskediget med den bemærkning, at vi ikke skulle møde her, før vi var bedre forberedt, og nogle ukvemsord om vor udvikling og vort dannelsesstrin. Men så var der flere, der ønskede ordet, også jeg, men det blev nægtet. I anledning heraf samledes vi bagefter for at

rådslå om, hvorledes vi bedst skulle imødegå denne optræden, der viste et så højt dannelsesstrin, at vi endog forbavsedes over videnskabens resultater! Så vidt jeg husker, affattede vi en ligelydende skrivelse om affæren og henstillede til pressen at optage den. Det skete viste jo Vilhelm Rasmussens dannelsesstrin; men det værste var, at han lod hånlige udtalelser falde om det religiøse. Næste dag vi mødte på kursus, spurgte dr. Munch, hvorledes mødet var forløbet. Han vidste det allerede og spurgte derfor i sin ironiske form. Vi var endnu varme og protesterede stærkt. »Ja«, sagde doktoren, »men nu har De vel ingen mindelser derom!« »Jo, vi har taget mål af manden for at huske ham, og vi har følt os i høj grad såret!« sagde jeg. Det var jo den senere så kendte Vilhelm Rasmussen, der blev professor Olriks afløser som forstander for statens lærerhøjskole i København. Større modsætninger end disse to kunne næppe tænkes. Professoren, den fint dannede, tolerante og forstående mand, med en stærkt udviklet sans for ejendommelighed og med dyb kærlighed til folkets historie, modernål og de fra fædrene nedarvede rige minder, og så Vilhelm Rasmussen. Ja, man siger jo, han var pædagog og med særlige evner til at forstå barnets sjæleliv, og lad være, om han i så henseender har evner, savner han dog efter min mening de væsentligste betingelser for at forstå barnet, når han ikke er fortrolig med og forstående for barnets trang til religiøst liv, og endog ignorerer denne trang som noget, der ikke har hjemme i et menneske. Han var en ir-religiøs fanatiker, der ytrede sig som den bestemte modstander af religiøst liv.

Sygekassen.

Sygekassebevægelsen kan spores langt tilbage i tiden, ja, helt tilbage til »De gamle Gilder«. I St. Knuds

Gildes skrå står, at brødrene må hjælpe hinanden i livets forskellige forhold: Ved dåb, ildebrand, fattigdom, sygdom og begravelse, ja, de måtte endog være med til at bekoste selve begravelsen. Men disse gilder var væsentlig for de velstillede. Håndværket spillede ingen rolle endnu. Så kommer lavene, det var håndværket, der nu rykkede frem og overtog gildernes pligter. De gik dybere ned i samfundet; thi håndværkerne var ikke så velstillede som gildebrødrene.

Det banebrydende år for sygekassebevægelsen var 1857, da næringsloven fremkom. Dette betød, at den gamle lavstvang blev hævet, men det betød også, at de gamle lav fik dødsstødet og hermed også deres filantropiske anstalter. De blev husvilde og ledte efter nye rammer, og så fremstod der sygekasser rundt om i landet, mest på øerne. Bevægelsen kom væsentlig øst fra, og det er derfor forståeligt, at den sidst kom til Ribe amt. Men vi havde i det hele ikke mange steder i Jylland, hvor sagen blev taget op. De ældste sygekasser, jeg ved af at sige her i amtet, er Vejen, oprettet efter initiativ af forstander L. Schrøder, Askov, og Føvling af lærer Løbner, Stenderup, men det var naturligvis meget beskedent, hvad de ydede. Dette forhold var selvfølgelig uholdbart i det lange løb, og bevægelsen for at hidføre noget bedre blev stærkere. Der var så få, der var med i denne private bevægelse, det var som oaser i ørkenen. Det hed sig: Vi vil ikke barmhjertighed, men retfærdighed. Vi har ret til at kræve, når vi selv giver vort bidrag til sagens løsning; thi sygdom er hver mands herre! Så kom loven af 1892 og i følge med den alderdomsforsørgelsen, begge prægede af en overordentlig humanitet. Lovens princip er »Hjælp til selvhjælp«, gør, hvad du kan, så træder samfundet til. Ad frivillig vej satte vi sagen igennem herhjemme, mange steder har de efterlignet os, både i Norge,

Sverige, Tyskland og England, men ikke med det frivillige, de har sat sagen igennem med tvang. Efterhånden har den jo favnet videre og taget flere opgaver op, som loven om kronisk syge og invaliditetsforsikring af 1921, og sidst er socialminister Steinckes store lovkompleks kommen, der både har en sammensmeltning af de sociale love til mål, men også en udvidelse. Når disse love har virket så godt efter deres hensigt, så må det ikke glemmes, at vi har haft gode og forstående mænd i spidsen, og det gælder dem alle, hver på sin måde, lige fra dr. Sørensen, Wittrup, Faber og Borberg. Heller ikke må den dygtige og velvillige stab af læger glemmes, og endelig må ikke glemmes den store velvilje, som lovgivningsmagten altid har vist sagen. Her samles de stridende partier i den grad, så lovene er, så vidt jeg ved, endog vedtaget så at sige enstemmigt.

I min omtale af vort ophold i Læborg har jeg også nævnt min første berøring med sygekassen, da loven var kommen, og de forskellige sogne rundt om i vort land søgte nu at praktisere den, endda med en vis betænkelighed, fordi man ikke ret var klar over statens gavmildhed. Man var i det hele meget bange for, at det gav afhængighed. Læborg kom ikke ind som statsanerkendt før efter vor afrejse derfra 1894. Her i Brørup var ved vor ankomst sygekassen blevet anerkendt, men formanden, Albert Klausen, rejste et par år efter til Gammelby, og så manglede vi en formand. Valget faldt på mig, og gårdmand og skræddermester Th. Frydendahl, Eskelund kær, blev kasserer. Vi var dengang omkring 60 medlemmer, og det var derfor ikke forbundet med større vanskeligheder, hverken for formand eller kasserer. Restancer havde vi ingen af. Året sluttede altid med, at al skyld var undgået. Rigtignok var det Th. Frydendahl, der havde betalt, om han fik

alle pengene siden, er jeg ikke helt sikker på. Allerede i L. Andst havde jeg stiftet bekendtskab med denne noble og uegennyttige mand, idet han havde en søster her, der var gift med en landmand. Denne fik en brat død, da han skulle til Kolding og løb sig ihjel til toget, og nu sad hans enke tilbage i små kår med to små drenge. Her kom Th. Frydendahls gode hjerte ret frem, idet han altid rundelig og af et godt sind, men stilfærdig, hjalp hende tilrette, man fik endog indtryk af, at det var ham en særlig glæde.

På den tid var der kun få sogne i Ribe amt med en sygekasse, og disse var sluttet sammen med Vejle amt, hvor sagen var mere fremskreden; thi allerede dengang havde man centralforeninger af hensyn til overflytninger, så et medlem kunne rejse landet over og bevare sin medlemsret ved at overflyttes i centralforeningen. Vor centralforening omfattede altså Vejle og Ribe amter. Som formand fungerede lærer Sørensen, Gårslev, senere Fredericia, og vævermester Christiansen, begge havde udført et betydeligt arbejde for sagen i deres nærmeste kreds, mænd, jeg mindes med megen sympati, og som begge blev hædret med Dannebrogsmændenes hæderstegn. Da Ribe amt ikke var repræsenteret i bestyrelsen, fik førstelærer Schmidt, Seest, Sørensen til at rejse til Eskelund for at høre, om jeg ikke kunne være villig til at gå ind i bestyrelsen, men han traf mig ikke hjemme. Dog gav det stødet til, at jeg kort efter tillige med sygehusforvalter Larsen blev valgt som repræsentanter for Ribe med den særlige opgave at søge oprettet en sygekasse i hvert sogn snarest, da Vejle vistnok allerede havde nået det, selv om der endnu var langt til, at de havde fået alle berettigede samlet ind i den. Det var vistnok i året 1896—97, jeg kom i centralforeningens bestyrelse for Vejle-Ribe amter, i efterladte papirer findes årstallet ikke, for vor

formand havde det ikke med megen skrift, han handlede hellere, og så havde jeg tjeneste dér i 40 år. Den første opgave, der lå for, var at søge dannet en sygekasse i hvert sogn, og der var langt igen, hvis der ikke var en lokal mand, der gjorde begyndelsen, så tog det tid. Af disse vil jeg nævne de få, jeg kender, nemlig gårdmand Anders Mortensen, Billum, i vesteregnet, senere medlem af centralforeningens bestyrelse, selvfølgelig sygehusforvalter Larsen, Esbjerg, billedhugger Gram, Ribe, og lærer Jæger, Hunderup.

I 1910 kunne vi da meddele vor bestyrelse, at nu var den første opgave løst, en sygekasse i hvert sogn. Det var kun en begyndelse, men når først den var gjort, gik bevægelsen af sig selv, idet flere og flere blev draget ind i den. Sygekasseloven fastsatte, hvem der kunne være i sygekassen, altså hvem der var berettiget dertil, både med indtægt og formue, og dette førte til, at der straks var to klasser, de bedrestillede, som ikke kunne nyde nogen understøttelse i nogen form af staten, og de berettigede. Disse to afdelinger fandtes jo i ethvert sogn og havde sin forsikring, men måtte holdes hver for sig af hensyn til statens støtte. En forsikring for disse såkaldte bemedlede medlemmer blev dannet i København under navn af »Danmark« af lærer P. J. Petersen, den bekendte socialistfører og senere borgmester i København, ja, minister i forretningsministeriet Friis i 1920. Forsikringen »Danmark« gjorde sin tjeneste for hele landet i en del år og havde medlemmer fra hele landet, også i Ribe amt. Det var let at se, at der i hvert amt engang ville blive dannet sådanne fortsættelseskasser, men som overgangsled var den brugelig, da den var bygget på sunde forsikringsprincipper. På vore generalforsamlinger rådede jeg stadig til at indmelde sig i »Danmark«, men med det forbehold, at det var indtil vi selv fik en afdeling i amtet, for så var det

så nemt at indmelde disse og selv danne forening, når vi var nok dertil, og af den opsparede reservesum havde vi så altid tilstrækkelig til at begynde selv, når tiden kom. Men dette var der strid om i foreningen i mange år, dog lykkedes det omsider i 1929 at danne fortsættelseskassen for Ribe amt, og vi fik af reservefonden udbetalt ca. 3000 kr., så vi havde da en hjælp til begyndelsen.

Det var de liberale politiske anskuelser, der i 1892 med sygekasseloven prægede denne og alderdomsforsørgelsesloven, og derfor blev det også dens mænd, der til at begynde med blev de ledende, og flere lærere var da også med. Men efterhånden som socialisterne blev flere, gjorde de sig i den grad gældende, at de tog ledelsen både i de hjemlige forhold og ikke mindst lidt efter lidt i de ledende stillinger, i centralforening, forretningsudvalg og sygekassenævn. Lærerne blev da ikke velsete og verfedes efterhånden ud. Men de får alligevel æren af at være pionererne. Jeg tror, man kan sige, uden at komme parterne for nær, at i byerne blev det som regel socialisterne, der startede og ledede sygekasserne, men på landet var det så at sige udelukkende liberale folk, der begyndte dem.

Af og til var der røster oppe om at adskille de to amter, da de hver for sig kunne klare sig med hensyn til medlemstal, men det blev holdt hen, ikke mindst af hensyn til vor gamle formand, han så, som rimeligt var, nødigt en adskillelse, dog var han til tider lempelig og havde ondt ved at holde ud. Således husker jeg engang, han fik anmodning fra inspektoratet om at tage til Kalvslund og gøre sygekassens sager op, da der var strid mellem den gamle og den nye bestyrelse om overtagelse af kassen. Han meddelte så inspektoratet, at det var han også villig til, hvis han måtte tage lærer Jensen, Brørup, med. Vi havde så sat begge bestyrelser

stævne i Ribe, og vi mødtes dér. Det begyndte med et stort skænderi mellem de to bestyrelser, og Sørensen gik op og ned ad gulvet og gjorde ikke mine til at gribe ind. Omsider gjorde jeg det og spurgte, hvad de havde imod hinanden. Den nye bestyrelse erklærede sig villig til at overtage hvervet, men ikke før regnskabet var opgjort. Jeg spurgte da, om de havde dette med. Så tog jeg fat på regnskabet, og i løbet af et par timer fik vi dette ordnet, men Sørensen foretog sig intet. Da vi så var færdige, blev vi genstand for megen tak og velvilje, og begge parter ville give aftensmad.

Selv om enkelte af os endnu holdt på forbindelsen, var det let at skønne, at dette ville volde os vanskelighed. Vi holdt generalforsamlingen i Ribe, her foregik så adskillelsen og stiftelsen af Ribe amts centralforening, og jeg blev dens første formand til 1936. I den første tid så adskillige læger ikke mildt til sygekasserne, jeg husker, at vor gamle formand har fortalt om en meget unådig modtagelse, han havde fået hos en læge i Kolding, så han endog blev smidt ud. I det hele var det lægerne imod at forhandle om deres ydelser, og i en årrække var enhver centralforening henvist til selv at forhandle med amtets lægekredsforening. Og det må siges, de tog os somme tider ovenfra og nedad, dog fik vi snart en forandring heri. Vi havde forhandlet om en ny vedtægt en hel aften og var ikke kommen videre, til sidste tog skulle gå. Mine kolleger syntes, en sådan optræden burde påtales. Dette var jeg meget villig til og havde gjort det uden opfordring. Da jeg bød lægerne farvel, sagde jeg, at vi var nødte til at standse forhandlingerne for at nå hjem med toget i aften, men på egne og kollegers vegne havde jeg fået pålæg om at påtale den overlegne behandling, vi fra lægernes side havde været genstand for. Vi vidste nok, der var forskel på stand og stilling, men her stod vi

som ligemænd, hver for sin organisation, godnat! Denne indsigelse virkede øjeblikkelig, men det skal også siges, at sygehuslæge Westergaard bidrog til, at en anden tone kom ind i forhandlingen. Det blev ikke lettere, da det blev ordnet således, at vedtægten skulle forhandles og vedtages for hver sin landsdel, selv om det blev mere ensartet og naturligvis godkendtes af direktoratet. Men det er jo ikke noget nyt, når spørgsmålet kommer til at dreje sig om mit og dit. Også krigen kastede sin skygge ind over disse forhold i form af dyrtid og forhøjelse af kontingentet. Lægerne var de første, der forlangte dyrtidshjælp 1916, så vidt jeg husker 50 pct.

Efter krigen var det store spørgsmål, hvorledes man skulle få de sønderjydske landsdele ind under dansk styre, dette kom også til at berøre vor sociale lovgivning og dermed sygekassesagen. I den anledning havde direktoratet indbudt til møde. Jeg husker ikke, hvor mange af formændene for centralforeningerne, der var med, vistnok kun de tre, der blev berørt af dette forhold, nemlig Vejle, Ribe og Fyn; thi det var direktoratets mening, at overgangen bedst lod sig praktisere ved, at sønderjyderne i første omgang kom ind under dansk styre og danske forhold ved at gå op i danske grænsecentralforeninger, så de derved hurtigst kom ind under dansk lov og ret i sociale forhold. Thi vel var sociallovgivning, både sygekasse og aldersforsørgelse ikke fremmed dernede, men det havde et ganske andet præg, da det var indført ved et magtbud, en befaling, mens den danske forsørgelse helt igennem havde det frivillige præg over sig og var mere human. Det var direktoratets mening, at de sønderjydske landsdele i den henseende skulle gå op i de bestående danske organisationer, således at Tønder amt skulle gå ind under Ribe, Haderslev under Vejle og

Åbenrå og Sønderborg under Fyn, men vistnok kun i overgangstiden. De tre formænd erklærede sig villige, skønt det ville kræve et meget forøget arbejde. Men denne plan satte sønderjyderne sig imod med hænder og fødder, de ville have deres eget og kunne nok selv administrere. Der lå ingen underfundigheder i planen, f. eks. herskernykker, det var kun en udstrakt hånd, der var rakt i overgangstiden. Sønderjyderne fik som bekendt deres egen centralforening straks. Følgerne udeblev naturligvis heller ikke, idet de lige på én gang ville have de forskellige ydelser, der kunne være tale om, ind under sygekassen og derved fik et meget større kontingent, end vi havde i det øvrige land, mens vi var gået den gradvise vej og havde taget de forskellige ydelser med lidt efter lidt, efterhånden som vi mente uden alt for tyngende kontingent at kunne magte det, men man høster jo sine erfaringer af de foreliggende kendsgerninger. I anledning af genforeningen 1920 blev det bestemt, at generalforsamlingen i sygekasserne skulle holdes i Sønderborg, og det blev en ubeskrivelig fest ligesom alt, hvad der havde med genforeningen at gøre.

Det var en ualmindelig forsamling, glade og feststemte mennesker. Naturligvis måtte festen heller ikke savnes, da de løbende forretninger var forbi. Ved fællesspisningen var jeg som sønderjyde udset til at byde sønderjyderne velkommen. Det fik en uheldig begyndelse; thi jeg sagde, at nu var de kommet hjem, men nu var det først, de skulle erobres. Dette blev dem for meget, så de råbte i munden på hinanden, at det havde de været, og der var stor uro nogle øjeblikke, så ingen kunne høre eller sige noget. Da siger socialminister Borgbjerg, der sad lige over for mig: »Ja, hvad vil De nu sige?« »Jeg ved nok, hvad jeg vil sige, når der først bliver ro!« Og det blev der snart, så jeg kunne fortsætte.

»I reagerede over for udtrykket erobre, men forstå det ret. Vi vil være med til sammen med jer at udslette de mærker og hele de sår, som fjenden slog os i de mange år i udlændigheden. Det er rigtigt, hvad digteren siger: »Det lyder som et eventyr, et sagn fra gamle dage, en røvet datter, dybt begrædt, er kommen frelst tilbage!« Det kan vi takke vore venners højsind for, og vi er inderlig taknemmelige derfor. Men det har kostet os en stor skare af vor dyrebare ungdom. »6000 unge sønners liv, var dine løsepenge«. Men nu skal I hjælpe os med at gøre vort folk og land større og rigere, frem for alt omfatte det i kærlighed, så det må kendes, at I ved eders troskab mod folk og land, sprog og minder har været med i værnet ved Dannevirke. Her har der altid stået kamp, så længe vi ved og har historiske efterretninger, her har vi blødt for folk og fædreland, og blodet binder. Her har vi vore valpladser: Dybbøl, Sankelmark, Øvre Stolk, Isted og Dannevirke. De folk, der har været med her, kommer altid til at bevare prægget deraf som et hæderstegn. Og så siger vi da med henblik på den sag, der i dag samler os: Velkommen hjem og vore bedste ønsker om, at I efter evne må være med i denne sag til »vor moders bryst at dække til, det er en kærlig tankel« Da først begyndelsen var gjort, fulgte den store forsamling med under lydhør stilhed. Det er ikke vanskeligt at sige et par træffende ord under så bevægede forhold.

Nedskæring.

1926—29 var Madsen Mygdal forgrundsfigur som stats- og finansminister. Vi skulle ind på en mere sparsommelig politik end den, der var ført under den store krig af Zahle og efter de store udgifter ved genforeningen. Men det var vanskeligt at få folk til at indse nød-

vendigheden heraf. Da kom nedskæringen 1927, hvor man gav forslag om besparelser i flere henseender, og det var dette, der optog vore politiske forhold i årene 1926—29. Venstre blev kaldt nedskæringspartiet og andre smukke navne, og 1929 opstod en situation, som bragte ministeriet til fald.

Nedskæringen skulle være så retfærdig som muligt, ramme alle vegne, så alle fik mindre. Dette blev skæbnesvangert for de sociale udgifter, da man ville tage fra de gamle og syge. Det var i virkeligheden kun agitation. Nedskæringen var i hvert fald på dette område så lempelig — 1 kr. mindre pr. sygekassemedlem i statstilskud årligt. Naturligvis blev de mange kroner en sum, vel ca. 2 mill., men det var jo også meningen, at de mange små beløb skulle give en stor sum i samling. I sygekassen stiftede vi for første gang bekendtskab med forslaget i sygekassenævnet, hvor ministerens forslag bliver forelagt, før det kommer til tinget. Her var vi vist nok 10 mand med direktøren. Blandt de 10 mand var det store flertal socialister, for hvem det at pille ved socialudgifterne var helligbrøde. Direktøren mente, at når man skulle ind på besparelser på sygekasselovens område, ville det ligge nærmest at tænke på den krone pr. medlem, der var givet sygekassens medlemmer som dyrtidshjælp i anledning af krigen. Vi kom med udtalelser herom mand for mand, men det var fælles for dem alle, at trods de korte eller længere udtalelser sagde de i virkeligheden ingenting. Man ville ikke løbe den risiko at pille ved dette budget, i fremtiden ved valg ville det jo altid være farligt at være nedskæringsmand. En enkelt af socialisterne ville slet ikke behandle forslaget, men ville blankt afvise det. Jeg udtalte, at når vi kunne slippe med den dyrtidskrone, så var det vel et tab, men dog ikke uoverkommeligt i et øjeblik, hvor vi alle måtte spare

og indskrænke os, og fik de syge det samme som hidtil, så fik de jo mere forholdsvis, end de fik tidligere, og det kunne heller ikke være rimeligt. Når jeg kom til at stå så ene, må det huskes, at flertallet af de øvrige medlemmer var formænd for de store organisationer af sygekasserne i de større byer, navnlig København, og ve dem, hvis de kom hjem med en pekuniær forringelse af denne post. De løb den risiko, at de ikke beholdt stillingen og mistede deres levevej. Men fra dette øjeblik havde jeg pådraget mig stemplet: Nedskæringsmand, og det tilgav socialisterne mig ikke. Som resultat af mødet måtte direktøren naturligvis meddele næsten ubetinget uvilje mod forslaget.

Da vi havde generalforsamlingen i centralforeningen af sygekasser for Ribe amt, der dette år, 1927, så vidt jeg husker, blev holdt i Esbjerg, kom det til i høj grad at præge mødet og valg af centralforeningens tillidsmænd. I bestyrelsen sad lærer Søgaard, Holsted, der dengang var folketingsmand for Bække-kredsen. Han var af sit parti, venstre, valgt til at være ordfører for nedskæringen i tinget, og det var naturligvis en meget udsat post, så ham var der mange, der ville til livs. Før valget ved vore bestyrelsesmøder havde vi flere gange drøftet nedskæringen, og selv om der ikke var velvilje for forslaget, så var der dog enkelte af bestyrelsen, endda de var socialister, der ikke just ville hindre forslagets gennemførelse, altså nærmest var indifferente. Søgaard var på valg dette år i bestyrelsen, og der var mange, der havde uvilje mod at genvælge ham, så både før og under mødet mærkede man tydeligt, at det var meget usikkert, om han blev valgt. Ja, da det øjeblik kom, valget skulle foregå, og han havde talt til forsamlingen, mærkede man stærkt uviljen, så han måtte tale med afbrydelser. Dette gav anledning til, at han siger til mig: »Jeg tror, det bliver det rigtigste, at

jeg trækker mig tilbage fra bestyrelsen!« da han, som naturligt var, ikke ville løbe den risiko som ordfører for forslaget at falde ved valg i bestyrelsen, dette ville han naturligvis stadig blive mindet om. Jeg holdt på, at han absolut skulle blive, da vi nødigt ville undvære ham. Lige som ordstyreren sætter ham under afstemning, siger jeg: »Må jeg bede om ordet«, og sagde så omtrent følgende: »Jeg vil gerne lægge et ord ind for min ven, lærer Søgaard. Der er noget, der hedder løn for udført arbejde, det er det, vi må mindes her. Nu har Søgaard som bekendt siddet i bestyrelsen fra 1915 og indtil nu ydet udmærket fyldest og virket til vor fulde tilfredshed, nu har vi nydt godt af hans indsigt og arbejdsevne, ligesom han til enhver tid har været os til tjeneste, når vi har haft brug for ham, og så skulle svaret herfor være: Vi vil ikke have dig mere, du fortjener den sorte kokarde! Det vil være en uværdig, ja, en ussel optræden af os. Om den vil det nok hedde rundt om i vort land, det er nogle mærkelige, utaknemmelige folk i Ribe amt, når de sådan lønner en mand, der har været dem til så stor nytte. Når han af sit parti er kåret til denne uriaspost, kan I tro, det ikke er en stilling, som mange af hans partifæller lystes ved. Det er med velberåd hu, de har udpeget ham som en mand, der både ved sin dygtighed, sin takt og sin anseelse kan fylde denne plads. Så må vi vel også kunne bruge ham og endda være sikre på, at han vil tjene os bedre end nogen anden, når der skal være tale om nedskæring. Med disse ord beder jeg jer om at give ham eders stemme!« Han blev valgt med så stort stemmetal, som han aldrig hverken før eller siden havde fået. Efter valget rækker han mig sin hånd og siger ganske bevæget: »Tak, det er din skyld!« Men dette var kun tildels rigtigt, idet han lige fra centralforeningens stiftelse 1915 havde tjent os på en dygtig og uegennyttig

måde, og så var han en mand, der havde megen sympati i forsamlingen.

Vi nød den ære landet over, at vi i Ribe amt havde stemt for nedskæring og var nedskæringsmænd. Dette kom os dyrt at stå den sommer, da vi både havde repræsentantskabsmøde i Århus og generalforsamling i Odense. I Århus samledes repræsentanter for hele landet, som et udtryk for sagen, ca. 50—60 i alt. I Odense derimod i reglen samtlige medlemmer af centralforeningens bestyrelse, og det blev en varm sommer, navnlig for Søgaard, der fik socialisternes afsky at føle for, hvad der hedder nedskæring. Men nu var de jo ved fadet, og mit indtryk af dem er det, at ingen lod sig bedre betale, og ingen havde dyrere tjenere end disse.

I Århus blev det mig, der måtte stå for skud. Søgaard var ikke med her, da det var formændene for centralforeningerne med enkelte andre, alt efter kredsenes størrelse, der var indvarslet, og københavnernes med de store sammenslutninger prægede mødet og gav tonen. Det var en torn i øjet på dem, at om vi ikke just i Ribe amt havde hilst nedskæringen med sympati, mente vi alligevel, den måtte tages med forståelse under hensyn til de tilstedeværende forhold. Det regnede med spydigheder. En af de meget talende repræsentanter fra København mente endog, at de i mig havde en af de rigtige nedskæringsmænd, og at socialminister dr. Rubow, der var en af de liberale førere i København og borgerrepræsentant, havde sendt mig forslaget til gennemsyn, så jeg var i ledtog med selve ministeriet. Hertil bemærkede jeg, at dette ikke var tilfældet, så jeg var nødt til, så fristende det end var, at give afkald på den tiltænkte ære og indflydelse, det ville være, hvis noget sådant var sket, men ministeriet måtte formentlig ikke have været af den mening, og

derfor var jeg vel holdt udenfor. Det havde været mig en skuffelse ved et møde som dette, hvor repræsentanter fra hele landet var samlet, og hvor man kunne vente at mødes med den fornødne sagkundskab, at man i stedet kun fandt hån og bidende bemærkninger. Nogen forståelse fandt jeg hos enkelte i forsamlingen, om end ingen udtalte det officielt. Men mødet blev naturligvis en protest mod nedskæringen.

Den sidste hede dyst, vi havde i denne sag, stod i Odense, og det var som rimeligt en ret stor forsamling, jeg tænker en 400—500 mennesker, alle ledende sygekasse-mænd, enten for større eller mindre afdelinger. Til stede ved sådanne møder var altid direktøren, dr. Borberg, kontorchefen og flere af direktoratets folk, ministeriet var repræsenteret ved socialministeren og somme tider også ved andre af ministeriets medlemmer. Så vidt jeg husker var også denne gang Københavns senere overpræsident Bülow til stede. Efter at sagen var forelagt af direktøren, kom det til en meget skarp forhandling med ledende sygekasse-mænd inden for socialdemokratiet, mest fra København og større byer. Det blev en gang i strid modvind. Der var ganske vist også forstående repræsentanter for sagen, men de var meget stilfærdige, da de så at sige alle var fra landet. Byerne var som regel imod. Der faldt mange stærke ord om den forhadte nedskæring, Søgaard måtte et par gange i ilden. Han forsvarede den med, at den var nødvendig efter den store krig og genforeningen og navnlig efter den førte politik under krigen. Han så ikke på den med sympati, men som noget, der måtte gøres, hvis vi igen skulle få sundhed i vort politiske liv. Flere gange blev Ribe amt omtalt som det eneste sted, hvor man havde modtaget forslaget med en vis glæde, men flere af udtrykkene var meget stærkere og navnlig hånligere. Efter dette var jeg fremme

for at forklare vor stilling. Til at begynde med var der uvilje til at høre. Min udtalelse var omtrent således: »Jeg mener, vi har modtaget forslaget med forståelse, ikke med glæde eller sympati, ud fra den betragtning, at det måtte gøres. Der er aldrig noget interessant eller glædeligt i, at man skal indskrænke sig, hverken personligt eller offentligt, men det er noget, man gør i en nødstilstand for at opnå sunde forhold. Nu har nedskæringsmodstanderne samlet hele deres modstand mod et bestemt punkt, og det er de syge og de fattige, og at man har sind til at beskære dem. Jeg skal villigt indrømme, at jeg ikke har megen lyst dertil, men i et øjeblik som dette, hvor der appelleres til alle om at spare, da kan vi ikke undslå os og må med efter evne, og alle må med, de, der ikke kommer med, får jo en begunstigelse, og det kan dog ikke være hensigten. For resten må vi vel sige, den påtænkte nedskæring på sygekassens budget er skånsom, for det store flertal i vort folk har altid vist kærlighed til denne sag, og derfor vil man heller ikke være hårdere ved den end højst nødvendig. Det, der ved dette møde har forundret mig mest, er, at der er så få, der vil udtale sig om denne sag, der dog har megen tilknytning til os alle, og som vi omfatter med den største interesse. Og dog tror jeg, ja, jeg ved sikkert, der er mange også i denne forsamling, der ser på det, som vi gør i Ribe amt, og hvorfor så ikke sige det og være det bekendt, det er dog derfor, vi er kommen sammen og ikke for at sige hinanden uartigheder. Jeg mener, vi burde tage det med besindighed som en af de hårde kendsgerninger, livet somme tider byder, og som noget, man helst ville have været fri for. Et skridt, man kun foretager sig, når forholdene med nødvendighed kræver det!« Mødet i Odense strakte sig over 2 dage. Det jeg har fortalt om mødet, passerede første dag, og det er et udtryk for,

hvor bevæget det kunne gå til ved en sådan lejlighed, hvor gemytterne er ophidsede. Næste dag forløb mere roligt, idet vi forhandlede om mere neutrale emner. Så vidt jeg husker, talte Bülow, overpræsidenten, også om nedskæringen og satte den i et mildere lys. Dette beroligede gemytterne noget, det kommer i sådanne tilfælde meget an på, hvem der siger det og naturligvis også, hvorledes det bliver sagt.

Afstemningen 10. februar 1920.

Det blev et helt festtog, da vi rundt om fra i landet skulle foretage hjemrejsen for med vor stemme at afgøre Sønderjyllands eller de sønderjydske landsdeles skæbne, enhver for sin by og egn.

Med togene hastede vi hjemad den 9. februar, og der var højt humør og megen glæde. Allerede traf man her gamle skolekammerater og bekendte, og følelsernes væld var i overfladen, der var ikke langt mellem smil og tårer. For første gang kunne vi færdes som frie mænd og kvinder over grænsen og rundt om i vort kære, gamle hjemland efter så mange års udlændighed. Jeg tog ind til vor gamle, trofaste nabo, Niels Lassen Pedersen, der boede på en lille ejendom til et par køer, resterne af hans gamle hjem, en gammel slægtsgård. Han havde mistet alt ved genforeningen, pengene havde tabt deres værdi, og nu boede han her sammen med en gammel husbestyrerinde. Han var den sidste af sin slægt, hvis hjem det havde været i over 200 år, og dog var det en glædesdag for ham. »Jeg er blevet fattig, og dog gav jeg det gerne for atter at komme hjem til vort gamle fædreland«, sagde han med tårer i øjnene. Han havde købt resterne af mit barndomshjem, der var blevet udstykket og nedbrudt, og han mindede om forskellige ting fra det, der nu havde plads her.

Det var regnvejr den 9., og værre blev det den 10., storm og regn, men det var jo hindringer, der lod sig overvinde. Næsten før jeg kom op, mødte et par mand, om jeg straks ville komme over til skolen og indvie en fane, der skulle rejses med det samme. Fanen fik sin plads ved den skole, jeg havde haft så kær, og hvorfra jeg havde så mange gode minder, og de samlede sig om min uforglemmelige lærer. Afstemningen begyndte med en gudstjeneste i vor smukke, stilfulde kirke i Spandet, hvor et Dannebrog i hele udlændighedstiden havde været skjult under alterklædet og var undgået magthavernes opmærksomhed. Jeg var kommen ind i kirken, der rummede så mange kære minder, både glade og vemodige om far og mor, ja, også om de forlængst hensovede bedsteforældre, som vi havde elsket så højt. Vi kom ikke sjældent til kirke med vore forældre, og jeg havde fundet den plads, hvor far plejede at sidde, her kunne jeg sidde i ro og hvile med mine minder.

Pastor Skaarup, Føvling, skulle holde gudstjeneste. Et øjeblik efter kom han ind i den tætfyldte kirke og så sig rundt. Da han opdagede mig, gik et smil over hans ansigt, han manglede en degn. »Læreren kan ikke vore melodier, og nu må De træde til og lede sangen på denne store mindededag«, sagde han. Jeg tænkte: Gid det havde været min gamle lærer, men han var forlængst gået til hvile, dog stadig i håbet om en genforening. Ved gudstjenesten skete intet usædvanligt, men det var en stemningsfuld og gribende tale, præsten holdt. Hvor var dette alene af en betagende virkning. Her havde præsterne stået og mishandlet vort dejlige sprog, fordi de ikke kunne det selv, her havde de fremsat deres tanker, som de havde fået fra tyske universiteter, og selv om de var kristelige, mindede de ikke om dansk åndsliv, ikke om Brorson og Kingo,

langt mindre om Grundtvig, de var fjernt fra det, som danske kristne levede i.

Derefter foregik afstemningen, og den var ikke tvivlsom i det lille danske sogn, hvor ingen tyskere fandtes, udover de udvandrede. Her blev jeg stærkt opfordret til at tale i forsamlingshuset sammen med pastor Skaarup, og jeg sagde »ja« til al ting. Mødet skulle som sagt foregå i forsamlingshuset, og det blev fyldt til trængsel. Der var vist nok over 400, da så mange børn var mødt. Det er det mest gribende og stemningsfulde møde, jeg har oplevet. Barndomsvenner, der ved 17 års alderen var blevet skilt og ikke havde set hinanden i alle de år, samledes her under smil og tårer, men begge tolkede glæden. Hilsen her og der, og genkendelser alle vegne. Jeg mødte her Kirstine Riber, datter af vor gamle degn. Hun var min gamle skolekammerat, og vi havde i flere år siddet lige overfor hinanden på første plads. Uden at tænke over det, sad vi med hinanden i hånden. Det var, som om den store begivenhed jævnedes alle forhold, tid, tanker og begivenheder og samlede os i dette lykkelige øjeblik. Men mor og far var ikke til stede, de var kaldt hjem og havde fundet den evige hvile, og min nærmeste slægt var borte og ingen af dem i Spandet. Som vi sang den aften, sang efter sang; et hefte på nogle og tredive blev brugt. Vi sang dem alle og flere til, alle ville synge, og det kunne de jo ikke. Enhver fugl sang med sit næb; thi viljen var der, selv om evnen svigtede. Aldrig har jeg haft en så vanskelig opgave som forsanger med at få alle de mange stemmer bøjet sammen, så det kunne blive lidt af en harmoni. Glæden og gensynet skulle have et udslag, og det blev sangen, trods de skurrende mislyde. Da vi var færdige ca. kl. 3, gjorde jeg op, at vi havde sunget nogle og fyrretyve sange den aften, og min

stemme var så medtaget, da jeg gik derfra, at jeg troede, det ville vare længe, før den forvandt det.

Hvad vi talte om, har jeg glemt, men at det var ord, der gik fra hjertet, og derfor også ramte hjerter, er jeg ikke i tvivl om. Det var ikke en fin studeret tale, men det var så let at sige noget, fordi der var en sådan hørelyst. Øjeblikket fødte ordene, også børn var kommen med til festen. Jeg tror nok, jeg fortalte om min flugt til det gamle land, at jeg ikke syntes, jeg kunne andet; for at leve under det tryk, som fremmed regimente øver, ikke mindst over en lærers eller præsts gerning, var til at segne under, og derfor rejste jeg, uagtet jeg derved i mangt og meget gik tabt af min slægt og navnlig mit hjem. Jeg havde fået en god modtagelse i det gamle land, fået eget hjem og gode kår og en gerning, som jeg var glad ved, i den retning havde jeg intet at beklage, men min ungdom blev splittet og delt, tidligt fik jeg øjnene op for krænkelse af ret, hjem og minder, det har været en dyrekøbt erfaring, dog har jeg altid med tro, skønt jeg også i den henseende havde mine mørke øjeblikke, set hen til den dag, vi nu fejrer med hinanden. Men sejren vi fik, var dyrekøbt, og i mangt et hjem, også i mit fødesogn, har vi smertelige minder herom; thi vi har også vor andel i de 6000 unge, der blev vort offer og vore løsepenge for en lykkelig hjemkomst. Nu vil jeg ønske, at vi i fred og fordragelighed norden og søndenå må mødes og bygge et nyt og bedre Danmark i trofast arbejde på at være med i at bære vort gamle land ind i dagen ny, være med til at hele de sår, som sorg og savn og fjender slog, så det må blive os ikke alene en uforglemmelig oplevelse, men en fornyelse, en genfødsel af vort land og folk. Med disse ord vil vi rejse os og råbe: »Danmark leve!«

Hvorledes jeg blev ridder.

Jeg var den første i embede, der blev det her i Ribe amt. Søgaard har fortalt mig de nærmere omstændigheder herom. Det var en dag i folketinget 1927, at direktøren for Danmarks sygekassevæsen, dr. Borberg, traf ham og siger til ham: »Der er en mand i Ribe amt, jeg gerne vil sende en udmærkelse for hans virksomhed, nemlig formanden for centralforeningen, førstelærer J. K. Jensen, Brørup, og jeg håber, De vil være mig behjælpelig hermed, idet der må en indstilling til af bestyrelsen for centralforeningen, den må De kunne skaffe mig og sende mig«. Dette gjorde han meget beredvilligt.

En dag vi havde møde i bestyrelsen i Esbjerg, blev jeg overrasket, men uden at ane noget, over, at samtlige medlemmer var mødt før mødet. Ved dette blev jeg enstemmigt indstillet dertil, og det var foregået med stor velvilje. Kort efter ringede Søgaard til mig og spurgte, om jeg ville modtage en udmærkelse, hvis den blev mig tilstillet, hvortil jeg svarede: »Ja!« Han sagde ikke mere. Det varede 3 måneder, før den forelå. Lige før jul fik jeg udnævnelsen og insignierne sendt fra selve socialminister Rübow, der dengang beklædte denne post, tillige med en i høj grad venlig omtale af min virksomhed og en hjertelig lykønskning i anledning heraf. I en skrivelse fra direktoratet, der særlig ønskede til lykke med udnævnelsen, hed det sig, at almindelig kutyme var, at man på en af de første almindelige audiensdage i januar rejste til København og takkede kongen for udnævnelsen, det gjorde jeg gerne, da han havde min fulde sympati. Af kongen fik jeg en meget venlig modtagelse, jeg takkede og tog anledning til som sønderjyde at takke ham på mit hjemlands vegne for hans store andel i, at vore lands-

mænd efter så mange års udlændighed var kommen tilbage til fædrelandet, og det var derfor ikke underligt, at høje og lave i det genvundne land omfattede kongen med hengivenhed og kærlighed. Hertil svarede kongen meget beskedent, at han gjorde så lidt. Efter få minutters samtale skiltes vi, idet kongen bad hilse hjemme og hilse mine standsfæller. Kongens svar minder mig om min moder, da jeg besøgte hende på sit dødsleje. Da jeg takkede hende af mit ganske hjerte for hendes store kærlighed gennem de mange år, da sagde hun blot: »Ja, det blev så lidt, min dreng!«

Slutningsord.

På firsårsdagen, da vore venner havde indbudt os til en festlig sammenkomst på hotellet i Brørup, sagde jeg følgende: »Jeg er blevet overvældet af den hyldest, jeg har været genstand for, og I har sat mig i en ikke ringe forlegenhed, for hvad skal jeg sige, mine ord vil ikke meget sige, jeg er fristet til at sige som biskoppen, der ved en festlig lejlighed for ham blev helt overrasket: »Ja, men har jeg da været så elsket!« — Der er et ord, jeg elsker og har altid gjort det, og det er »Dejn«, for det er et smukt udtryk for min gerning og for den stilling, jeg i mange år har indtaget. Det har været mit ønske og mit håb, at jeg i ret forstand kunne være en god tjener. Jeg har vel så tit gået mit eget ærinde, men jeg vil sige, at har jeg gjort et arbejde og fyldt en plads iblandt Eder og har haft evner og kræfter dertil, så må det huskes, at jeg har haft et lykkeligt hjem og en god hustru, som jeg skylder meget. De betingelser, jeg har virket under, har jeg jo ikke givet mig selv eller været herre over, derfor vil jeg inderlig håbe og ønske både for Eder og for mig selv, at takken går videre til ham,

der ser og kender mig, og kan skelne mellem ægte og uægte, en tak, en hjertens tak, at han har kunnet bruge mig, således som jeg er. Denne dag vil stå for mig og mine som et uforglemmeligt minde og som et vidnesbyrd om den hengivenhed og kærlighed, I omfatter os med. Ikke mindst har det glædet mig, at jeg har kunnet knytte så mange af mine elever så nær til mig, at de er blevet mine venner, og dette opfatter jeg som et tegn på, at min gerning i nogen måde er lykkedes. »Ja, Gud alene æren!«